

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Sosiaalipalvelutyö

2010

Tuire Salminen ja Jaana Viitala

EL VIVA JA HARAKANVAR- PAAT LEIRISALOSSA

– Toiminnallisia menetelmiä sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kanssa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tuire Salminen ja Jaana Viitala

EL VIVA JA HARAKANVARPAAT LEIRISALOSSA

Toiminnallisen opinnäytetyön muodossa toteutettiin ohjelmalliset leiripäivät lastensuojelun sijaishuollossa asuville lapsille ja nuorille. Tutkimussuunnitelmassa oli tavoitteena vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä edistää myönteistä minäkuva. Itsenäistymisikää lähestyvien nuorien kanssa toiminnan tavoitteena oli pohtia jälkihuoltoon liittyviä yksityiskohtia.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään psykologi Urie Bronfenbrennerin kehityspsykologian teoriaa. Lisäksi kuvataan lastensuojelun muotoja ja esitellään yhteistyökumppanin toimintaa yleisesti. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen keskeisimmät asiasanat. Raportin loppuosuudessa kuvataan toimintapäivien menetelmiä yksityiskohtaisemmin.

Opinnäytetyön tuotoksena ohjatuista ryhmätilanteista tehtiin dvd, joka sisältää kuvamateriaalia leiriviikon toimintatuokiosta. Dvd on leiripäiviin osallistujien yksityisomaisuutta.

Saamamme palautteen mukaan leiripäivät täyttivät kohderyhmän sekä työntekijöiden odotukset ja toi piristävää vaihtelua lasten ja nuorten päiviin. Lapset saivat itsetuntoa vahvistavia kokemuksia ja nuorten kertoman mukaan tieto jälkihuollosta lisääntyi menetelmien ansioista. Tietoa jälkihuollon palveluista heillä jonkin verran jo oli.

ASIASANAT: itsenäistyminen, jälkihuolto, lapsen itsetunto, ryhmän ohjaus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services| Social services

2010 | 53

Tiina Laakso

Tuire Salminen and Jaana Viitala

EI VIVA AND HARAKANVARPAAT AT THE CAMP

As a operational Bachelors thesis was executed a programmatic camp days for child protection children and adolescents who stay at a family support centre. The aim of research plan was boost children self-respect and improve favorable self-image. The purpose with adolescents who are approaching independency was discuss about after care.

The research in theory process a psychologist Urie Bronfenbrenners developmental psychology theory. Further describes child protection forms and propose partner area of operation currently. After that will demonstrate essential glossary of this research. Finally describes camp days methods detailly.

The product of this functional thesis was made a DVD about structured teamwork which contains material about camp days activities. DVD is private property of participants.

According to the feedback camp days supplied target group and workers expectations and brought variety for the children and for the adolescents camp days. Children got experiences about self-respect confirm and the adolescents told that their knowledge of after care multiply.

KEYWORDS: independency, after care, self-respect, group guidance

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA YHTEISTYÖKUMPPANI	6
2.1 Työn lähtökohta	6
2.2 Tavoitteet ja sisältö	7
2.3 Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä	8
2.4 Villa Mäkitupa	9
2.5 Leirisalo	10
3 LASTENSUOJELUN MUODOT	11
3.1 Lastensuojelun monitahoisuus	11
3.2 Ehkäisevä lastensuojelu	13
3.3 Avohuollon tukitoimet	13
3.4 Sijaishuolto	14
3.5 Sijaishuollon jälkihuolto	15
4 PERSOONALLISUUDEN KEHITTYMINEN	16
4.1 Bronfenbrennerin kehitysekologinen malli	16
4.2 Lapsilähtöisyys toiminnan lähtökohtana	19
4.3 Lapsen itsetunto	20
4.4 Nuoren itsenäistyminen	21
4.5 Ohjaajan merkitys lapsen ja nuoren kanssa työskentelyssä	22
5 IDEASTA TOTEUTUKSEEN	24
5.1 Ensimmäinen tapaaminen Villa Mäkituvassa	24
5.2 Valmistautuminen toteutukseen	26
5.3 Jälleen tapaaminen	27
5.4 Mitä kaikkea me sit tehdään	29
5.5 El Viva, lapset alle 12-vuotiaat	31
5.6 Harakanvarpaat, yli 12-vuotiaat nuoret	34
5.7 Keskiviikon leiriolympialaiset	37
6 POHDINTA	40
LÄHTEET	45

KUVAT

Kuva 1. Sisääntulo Leirisaloon	11
Kuva 2. Lapsi ekologisten systeemien kehissä	19
Kuva 3. Tunnesäätilamatto	25
Kuva 4. Ryhmätoiminnan säännöt	30
Kuva 5. Mun stoori-kortit	35

1 JOHDANTO

Lastensuojelutyö on mielenkiintoista, haastavaa ja arvostettua työtä. Laaja 2000-luvulta tehty lastensuojelun tutkimusjulkaisu kertoo huostaanotetuilla lapsilla olevan kokemuksia sivuun jäämisestä, loukatuksi tai hylätyksi tulemisesta. Kokemukset ovat syntyneet osittain vaikeista lapsuuden kokemuksista, mutta myös lasten kokemuksista yhteistyöstä viranomaisten kanssa. Tiedetään, että lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on lasten ja nuorten osallisuuden ja itsetunnon vahvistaminen. Lisäksi lastensuojelun jälkihuolto on ollut viime vuosina kiinnostuksen kohteena ja siitä on tehty useita tutkimuksia. Tutkimuksista käy ilmi, että nuoret tarvitsevat yksilöllisempää ja kokonaisvaltaisempaa apua.

Edellä kuvatuista syistä johtuen halusimme toteuttaa opinnäytetyön jonka avulla voimme edistää sijoitettujen lasten itsetuntoa ja tukea itsenäistymisikää lähestyvää nuorta matkalla aikuisuuteen. Sosiaalialalla ryhmien parissa työskentely on yleistä ja ryhmien ohjaus on yksi sosionomin työmuodoista. Tätä osaamista halusimme itsessämme vahvistaa. Toiminnallisen opinnäytetyön muodossa toteutimme leiripäivät lastensuojelun sijaishuollossa oleville 5-17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Leiripäiville osallistui seitsemän lasta. Työelämäkumppanimme oli Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän Halikossa toimiva perhetukikeskus, nimeltään Villa Mäkitupa.

Leiripäivien teemana nuorempien lasten kanssa oli itsetunnon ja myönteisen minäkuvan vahvistaminen erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. Teini-ikäisten nuorien kanssa työskentelymme perustui itsenäistymistä ja jälkihuoltoa käsittäviin aihepiireihin psykososiaalisten menetelmien avulla. Leiripäivät huiportuivat lasten, nuorten sekä lastenkodin ohjaajien yhteiseen ryhmähenkeä vahvistavaan leiriolympialaistapahtumaan.

Käsitlemme ensin lapsen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä Urie Bronfenbrennerin teorian mukaan, joka esittää ympäristön rakenteiden vaikutusta suhteessa toisiinsa ja lapseen. Esittelemme lastensuojelun lähtökohtia ja kerromme yhteistyökumppanimme toiminnasta. Lopuksi kuvaamme toiminnallisessa osuudessa käytettyjä menetelmiä sekä toteutusta tarkemmin.

2 TYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA YHTEISTYÖKUMPPANI

2.1 Työn lähtökohta

Opinnäytetyön suositellaan olevan työelämälähtöinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu, käytännönläheinen ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava (Vilkkä & Airaksinen 2003, 10). Toiminnallisen opinnäytetyömme ideointi sai alkunsa kiinnostuksestamme lastensuojelualaa kohtaan. Yhtenä tavoitteena oli vahvistaa ammatillisia valmiuksiamme ryhmän ohjaajina sekä syventää ammattitaitoamme tulevana sosionomeina. Repo-Kaarento (2007, 35) kirjassaan kirjoittaa konstruktivistisesta oppimisnäkemyksestä. Tämä tarkoittaa, että oppija itse rakentaa tietonsa ja käsityksensä asioista. Mielestämme sosionomin koulutuksessa korostuu konstruktivismi. Tiedollisen ja taidollisen oppimisen myötä asenteet ja toimintatavat muuttuvat. Oppiminen on monitahoinen ja syvällinen kehitysprosessi, joka muuttaa ihmisen maailman- ja minäkuva. (Repo-Kaarento 2007, 16.)

Otimme yhteyttä Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän Salon perhetuikeskukseen ja kerroimme suunnitelmastamme. Yhteistyömme eteni sujuvasti. Neuvottelussa lastenkodin ohjaajan Mikko Siekkisen kanssa saimme tietoa lapsiryhmästä. Lapset olivat iältään 5 – 17-vuotiaita. Yhteisen keskustelun tuloksena päädyimme toiminnassa lasten itsetuntoa käsitteleviin aiheisiin ja nuorten kanssa käsittelemme itsenäistymiseen liittyviä asioita. Työhömmme sisältyi valokuvaaminen opinnäytetyötämme varten sekä dvd:n valmistaminen joka jää ainoastaan lastenkodin käyttöön. Hankimme kirjallisen luvan lapsen huoltajalta tai sosiaalityöntekijältä valokuvaamista ja videointia varten.

2.2 Tavoitteet ja sisältö

Kohderyhmän täsmällinen määrittäminen on tärkeää, koska tapahtuman sisältö rakennetaan tietylle ryhmälle. Kohderyhmän rajaaminen auttaa valitsemaan perustellusti sopivimman sisällön kohderyhmälle. (Vilkka & Airaksinen 2003, 40.) Monesti huostaanotetuilla lapsilla on kokemuksia sivuun jäämisestä, loukautuksi tai hylätyksi tulemisesta. Lapsi tarvitsee korjaavia ja voimistavia kokemuksia, jotta hän voisi muuttaa käsitystä itsestään ja päästä eroon epäluottamuksen kokemuksistaan. (Känkänen 2009, 232.)

Suunnitelmamme päätavoite oli järjestää lasten itsetuntoa ja myönteistä minäkuvaa tukevaa toimintaa. Nuorten kanssa työskentelyn tavoitteena oli tuoda lisätietoa jälkihuollosta ja itsenäistymisestä. Tavoitteemme oli pysyä tehdyssä suunnitelmassa, työskennellä toisiamme täydentävinä ohjaajina sekä toimia hyvässä yhteistyössä työelämäkumppanimme kanssa. Halusimme järjestää onnistuneen ja vaihtelua sisältävät leiripäivät niin lapsille, nuorille kuin ohjaajille. Lasten toiveista nousi esille toive leiriolympialaisis tapahtumasta.

Lastenkoti

Perinteisin lastensuojeluyksikkö on lastenkoti, jossa sosiaalialan ammattitutkinnon suorittaneet kasvattajat vastaavat ympärivuorokautisesti huostaanotettujen lasten ja nuorten hoidosta ja kasvatuksesta. Lastenkodeissa asuu kaiken ikäisiä lapsia. Lastenkodissa hoidon ja kasvatuksen tulee kaikissa vaiheissa perustua lapsen tarpeille ja hoidon ja kasvatustyön tulee olla suunnitelmallista ja johdonmukaista (Timonen-Kallio ym. 2000, 4).

Lastenkotien tavoitteena on pyrkiä kohti kodinomaisuutta pois laitospaikkaisuudesta. Lastenkodissa henkilökunta valmistaa itse ruoan, aivan niin kuin kodeissa vanhemmat. Lasten ja nuorten omatoimisuutta korostetaan. Henkilökunnan tulee kyetä kasvatustyön onnistumiseksi erinomaiseen keskinäiseen yhteistyöhön. (Kemppinen 2000, 108.) Sijoitus päättyy nuoren täyttäessä 18 vuotta, tämän jälkeen hän siirtyy lastensuojelun jälkihuollon piiriin.

Lastensuojelulaissa on laitoksen toimitilojen osalta säädetty, että laitoksessa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Laitoksessa asuvalla lapsella tulee olla mahdollisuus riittävään yksityisyyteen, sekä identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Yhteistä käyttöä varten laitoksessa tulee olla riittävät ja kodinomaiset tilat, jonka tavoitteena on normaaliympäristössä sijaitseva asunto (Saastamoinen. 2008, 88 - 89). Jotkut lapset ja nuoret ja nuoret haluavat asua mieluummin laitoksessa kuin sijaisperheessä, koska he eivät koe laitoshuollon samalla tavalla uhkaavan tai horjuttavan heidän suhdettaan biologiseen perheeseen tai ystäviin. (Reinikainen 2009, 10.)

”Omakotitalo, eikä laitos. Turvallinen paikka, jossa pidetään huolta ja välitetään” (Möller & Nikkanen, 12.)

Lastenkotiin sijoittelulle lapselle laaditaan lain velvoittama asiakassuunnitelma, joka tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Asiakassuunnitelma on väline suunnitella ja arvioida mitä juuri tämä lapsi tai perhe tarvitsee. Tavoitteena ei ole toteuttaa mahdollisimman monta tukimuotoa, vaan arvioida kulloinkin toteutettavan avun ja tukimuotojen hyötyä (Kananoja ym. 2007, 150).

2.3 Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä

Silloiseen Halikkoon, nykyiseen Salon kaupunkiin perustettiin vuonna 1925 kunnallinen lastensuojelulaitos. Laitoksen suunnittelutyöt aloitettiin vuosia aiemmin, mutta hanke lykkääntyi rahoitusongelmien sekä rakennuspaikasta syntyneiden erimielisyyksien vuoksi. Lastenkodin historia on ollut vaiherikasta ja toimintaan on vaikuttanut eri vuosikymmenien tapahtumat kuten; sota-aika, kuntaliitoksen vaiheet, 1980-luvun lastensuojelulaki ja 1990-luvun lama. (Maija Saarinen 9.9.2010.)

Lastenkodin alkuvuosina 1920-1930 luvuilla, sijoitetut lapset osallistuivat maataloustöihin ajan hengen mukaisesti. Sota-aikana tilanhoitajan ollessa sodassa lapset osallistuivat tilan hoitoon, tekivät talvityöt ja hoitivat hevoset. Lastenkoti oli lakkautusuhan alla 1960-luvulla lapsiluvun vähentyessä.

Halikon lastenkodin kuntainliitto perustettiin vuonna 1965 ja perustajakuntia olivat Halikko, Kaarina ja Raisio. Tuolloin otettiin käyttöön hoitopaikkakiintiöt kuntien kesken. 1980-luvun lastensuojelulaki vaati muun muassa, että hoito- ja kasvatustyöstä vastuussa olevan henkilöstön tulee olla ammatillisesti koulutettu. Lain perusteella asuinyksikön kooksi määriteltiin kahdeksan lasta. Halikon lastenkodin kuntainliitto muuttui Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymäksi vuonna 1990. (Maija Saarinen 9.9.2010.) 1990-luvun alussa Halikon lastenkodin toimintaa supistettiin ja henkilöstöä siirrettiin kuntayhtymän muihin lastenkoteihin. Vuosikymmenen keskivaiheilla lastenkodin käyttöasteet nousivat. Toimintaa laajennettiin ja avohuollon perhetyö otettiin osastotyön rinnalle.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä on panostettu henkilöstön koulutukseen ja jatkuvaan kehittämistyöhön. Lastensuojelun työvälineenä tunnettu vanhemmuuden roolikartta on kuntayhtymän suunnittelutyön tulos. Roolikartta on monikäyttöinen, vanhemmuuden osa-alueita arvioiva, havainnollistava työväline. Historian aikana Halikon perhetukikeskuksesta on alettu käyttää nimeä Villa Mäkitupa. Tätä nimeä mekin käytämme työssämme.

2.4 Villa Mäkitupa

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä tuottaa sekä sijaishuollon että avohuollon palveluita lastensuojelulain mukaisesti. Villa Mäkitupa on yksi kolmesta kuntayhtymän alaisuudessa toimivasta yksiköistä. Toiminta tapahtuu julkishallinnon alla ja kuntayhtymänä se on osa kuntien palvelujärjestelmää. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 81.)

Villa Mäkitupa sijaitsee haja-asutusalueella maaseutumaisessa ympäristössä Halikossa, nykyisessä Salon kaupungissa. Asuinrakennus on vanha, jota on vuosien aikana laajennettu sekä remontoitu. Lastenkoti on kodikas ja lämminhenkinen lastensuojelulaitos. Tällä hetkellä henkilöstö odottaa uuden, nykypäivän tarpeita vastaavan rakennuksen valmistumista lähitulevaisuudessa. Villa Mäkituvassa on hoitopaikkoja enintään kahdeksalle eri-ikäisille sijoitetuille lapsille. Hoidosta ja kasvatustyöstä vastaavat kahdeksan lastensuojelun ammattilaista.

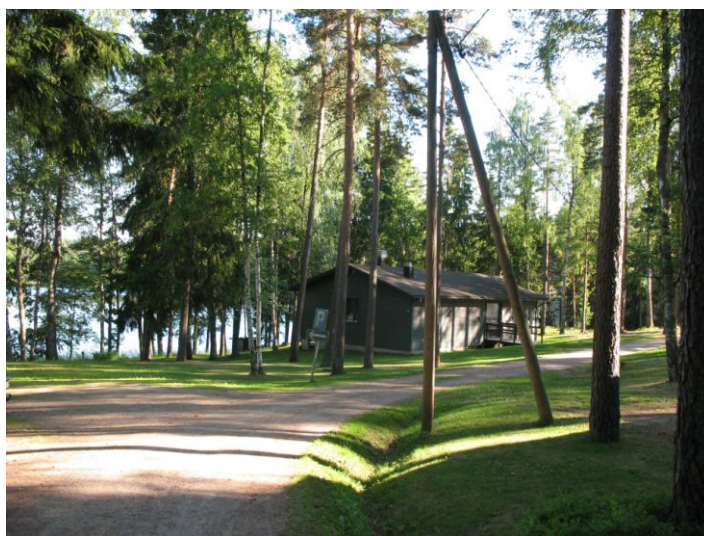
Ohjaajien kasvatustyön tukena on erityiskoulutuksen saaneita erityistyöntekijöitä. Käytössä on myös perheelle tarkoitettu asuinyksikkö, jossa lapsi ja vanhemmat asuvat selvittelytyön ja kuntoutuksen ajan. Yksikössä on itsenäistymisvaiheessa olevalle nuorelle itsenäistymisasunto ja tarvittava jatko-ohjaus itseensä selviytymiseen. (Maija Saarinen, 9.9.2010.)

Lisäksi Villa Mäkitupa ottaa vastaan kriisisijoituksia. Tämä tarkoittaa akuuttitalannetta, jossa viranomaisten on ryhdyttävä välittömästi toimenpiteisiin lapsen turvallisuuden takaamiseksi. Kriisisijoituksen syynä voi olla esimerkiksi vanhempien päihtymys tai akuutti mielenterveysongelma tai lapsen oma itsetuhoisen käytös. Yleensä kriisisijoitus on lyhytkestoinen, jonka aikana selvitetään mahdolliset jatkotoimenpiteet. Lapsi saattaa palata takaisin kotiin, jäädä lastenkotiin tai lapsen edun mukaisesti sijoitetaan muualle.

2.5 Leirisalo

Leirisalo oli toiminnallisen opinnäytetyömme toteutuspaikka. Villa Mäkituvan asukkaiden sekä henkilöstön perinteisiin kuuluu joka kesäinen yhteinen lomaviikko Leirisalossa. Leirisalo on Salon kaupungin virkistysalue ja sijaitsee Kemiön saarella. Alue on kangasmetsää ja sijaitsee kirkasvetisen Kuupylyjärven rannalla, noin 30 kilometrin päästä Salosta. Leirisalossa on useampia rakennuksia kuten majoitustilat, kaksi keittiörakennusta, joissa toisessa on myös majoitustiloja, saunarakennus sekä ulkokäymälä.

Leirisalo on käytössä ympäri vuoden. Leirisalo on Salon kaupungin liikunta- ja nuorisolautakunnan hallinnassa ja leirialueen toiminnasta vastaa nuorisotoimisto. Leirialue on kallioista ja metsäistä maastoa, alueelle voi majoittaa jopa 70 retkeilijää sisätiloihin. Maastoon voi pystyttää myös telttapaikkoja. Yhtä aikaa leirillä voi yöpyä lähes sata ihmistä. (Sorri 2009, 15.) Leirisalon leirit on suunnattu kaikille Salolaisille lapsille ja nuorille. Siellä järjestetään teema-alueittain vaihtuvia päivä- yö- sekä viikkoleirejä.

Kuva 1. Sisääntulo Leirisaloon.

3 LASTENSUOJELUN MUODOT

3.1 Lastensuojelun monitahoisuus

Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tavoitteet eivät ole toteuttavissa pelkästään lastensuojelulain mukaisilla yksilökohtaisesti järjestetyillä palveluilla ja tukitoimilla. Lastensuojelulaki edellyttää kaikissa julkisen vallan toimissa lapsen edun huomioonottamista. Arvioitaessa esimerkiksi huostaanoton perusteita, on kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaista hoitoa ja huolenpitoa lapsi mahdollisesti tarvitsee ja miten se on annettavissa sijaishuollon aikana. (Räty 2010, 1.)

Päätavoitteena lastensuojelussa on lapsen tarpeisiin vastaaminen ja esteiden poistaminen hänen kehityksensä tieltä. Lastensuojelun eri toimenpiteiden on oltava lainmukaisia, eettisesti ja emotionaalisesti kestäviä, sekä niiden perusteluina tulee olla tutkittua tietoa. Lastensuojelun tulisi varmistaa lapsen kasvaminen vastuulliseksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi, joka kykenee itsenäiseen elämään ja läheisiin ihmissuhteisiin. Lastensuojelutyön tarkoituksena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelutyöllä tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelutyöllä pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu. (Taskinen 2008, 21.)

Lastensuojelu on laaja-alaista ulottuessaan kasvuolojen kehittämisestä huostaanottoon, se on lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämistä ja turvaamista (Bardy 2009, 11). Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Laissa painotetaan lapsen edun huomioon ottamista viranomaisen kaikissa toimenpiteissä. Lisäksi laissa on vahvistettu lapsen edun toteutumista korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun. Julkisen vallan velvollisuus on varata riittävät voimavarat perheelle ja lapselle palveluja järjestettäessä. (Räty 2010, 1.) Lastensuojelulain tarkoituksena on puuttua perheen tilanteisiin siten, että mahdollisimman aikaisessa vaiheessa voitaisiin tukea perheitä heidän ongelmissaan ja ehkäistä ongelmien syntymistä.

Lastensuojelu on erittäin monialaista ja sen toiminnot että palvelut ryhmitellään usein kolmeen pääryhmään. Nämä ryhmät ovat ehkäisevä lastensuojelu, avo- huollolliset lastensuojelun tukitoimet, sekä sijaishuolto, mukaan lukien jälkihuollon palvelut. (Rousu 2007, 57.) Lapsen huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide.

3.2 Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevä lastensuojelu on lasten ja nuorten kasvuolosuhteiden, sekä palvelujen seuraamista ja kehittämistä. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, sekä tuetaan vanhemmuutta. (Rousu 2007, 57.) Tarkoituksena on lapsen ja hänen perheensä erityinen tukeminen kunnan peruspalvelujen piirissä. Tällöin ei edellytetä, että lapsi tai perhe on lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevässä lastensuojelussa korostetaan erityisesti äitiys- ja lastenneuvoloiden ja muun terveydenhuollon, päivähoidon, koulun ja nuorisotyön mahdollisuuksia edistää ja turvata lapsen kasvua ja kehitystä. Ehkäisevän lastensuojelun käsite on ymmärrettävä sisällöltään laajasti ja että sillä tarkoitetaan lastensuojelulain mukaisia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä koskevia toimia. (Lastensuojelun käsikirja.) Sosiaali- ja terveydenhuollon, koulun, poliisin ja seurakunnan työntekijöillä ja luottamushenkilöillä on lastensuojelulain määräämä velvollisuus ottaa yhteyttä lastensuojeluun, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 2007/417).

3.3 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimen tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä, sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskkyä ja kasvatumahdollisuuksia. Avohuollossa korostuu sosiaalityön ohjaava ja neuvova rooli. Palvelujen saajalta edellytetään omaehtoista aktiivisuutta ja osallistumista tukitoimien järjestämiseen. Avohuollon tukitoimintaa voidaan toteuttaa vain vapaaehtoisesti. (Räty 2010, 260 – 261.) Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskkyä ja kasvatumahdollisuuksia.

Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Tukitoimet voivat olla hyvin erilaisia riippuen lapsen tai perheen ongelmista. Tukitoimia voidaan järjestää yksin lapseen kohdistuvina tai siten että palvelua järjestetään koko perheelle. Avohuollon tukitoimenpiteitä ovat esimerkiksi tukihenkilötoiminta, perhetyö ja taloudellinen tuki harrastukseen. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä tämän luvun mukaisesti avohuollon tukitoimiin viipymättä: jos lapsen tai nuoren kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Räty 2010, 260 – 261.)

3.4 Sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa huostaan otetun lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen sijoittamisen ja valitsee lapselle sijaishuoltopaikan. Sijaishuolto voi olla joko perhehoitoa tai laitoshuotoa. Laitoshuoltoa ovat lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit sekä muut niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lastenkoti on yleisemmin kunnan tai kuntayhtymän omistama ja ylläpitämä, joka vastaa paikallisiin ja alueellisiin lastensuojelun sijaishuollon tarpeisiin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijaishuolto tulee ajankohtaiseksi, kun avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä tai eivät ole tarkoituksen mukaisia. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83§ tarkoitetun määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka. Keskeisenä periaatteena sijaishuoltopaikan valinnassa on lapsen etu ja hänen yksilölliset tarpeensa. (Saastamoinen 2010, 7.) Mainittakoon, että yli 8000 lasta ja nuorta on sijoitettuna sijaishuoltoon lastensuojelulain perusteella vuonna 2008 (Forsberg & Kröger 2010, 147).

Sijoituksen tavoitteena on, että vaikeuksia tai kaltionkohtelua kokenut lapsi voisi iloita omasta olemassaolostaan. Monesti huostaan otetuilla lapsilla ja nuorilla on kokemuksia sivuun jäämisestä, loukatuksi tai hylätyksi tulemisesta. Lapsi tarvitsee korjaavia ja voimistavia kokemuksia, jotta hän voisi muuttaa käsitystä itsestään ja päästä eroon epäluottamuksen kokemuksistaan. (Bardy 2009, 237.)

Johtopäätösten tekeminen siitä onko huostaanotto ja sijoittaminen lapselle hyödyllistä, yhdentekevää vai peräti haitallista on vaikeaa tehdä. Lasten sijoitusta edeltäneestä kehityksestä ja heidän vaiheistaan on vain vähän tietoja. Siksi tutkijoiden on vaikea tietää, mikä sijoituksen jälkeen ilmenevästä oireilusta johtuu kaltionkohtelusta, mikä sijoituksen aiheuttamasta stressistä. (Sinkkonen 2001, 170 – 171.) Sijoituksella pyritään turvaamaan lapsen ja nuoren turvallinen kasvuympäristö sekä hänen kasvuun tukevia ihmissuhteita.

3.5 Sijaishuollon jälkihuolto

Jälkihuollon tarkoituksena on lain mukaan turvata nuoren aiemman hoidon kantavuus ja estää ettei nuori ajaudu liian varhain lopetetun tuen vuoksi yhteiskunnan muiden tukien verkkoon (Törrönen 2001, 120). Jälkihuolto on nuoren tarpeisiin räätälöityä tukea ja sen tavoitteena on auttaa nuorta siirtymistä itsenäisesti pärjääväksi aikuiseksi tilanteessa, jossa nuorelta saattaa puuttua vanhempien tai sukulaisten tukiverkosto (Kivistö 2006, 22).

Jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori itsenäiseen elämään ja omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi, jolla on sosiaalinen verkosto tukena (Laaksonen 2004, 10). Jälkihuollon avulla tuetaan lasta ja nuorta, sekä hänen huoltajiaan tai henkilöä jonka hoidossa lapsi tai nuori on (Taskinen 2008, 88). Velvollisuus jälkihuoltoon päättyy kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista, mutta kunnan on aina järjestettävä jälkihuolto ja siitä on tehtävä kirjallinen suunnitelma.

Jälkihuoltona voidaan tarjota perhe- tai laitoshoidon jatkamista opiskelun ajan ja mahdollisesti sen jälkeenkin. Nuorelle voidaan hankkia tukiasunto tai hänelle voidaan järjestää mahdollisuus tuettuun asumiseen, jolloin nuori asuu itsenäi-

sesti mutta hänellä on tukihenkilö tai perhe joka auttaa nuorta tarvittaessa itsenäistymisessä. Nuorella on myös mahdollisuus saada taloudellista tai muunlaista tukea harrastuksiin tai virkistystoimintaan. (Aaltonen ym. 1999, 453.)

Jälkihuolto voi sisältää seuraavia elementtejä: koulutuksen järjestäminen, oppisopimuspaikan tai työpaikan etsinnässä avustamista, avustetaan harrastuksissa, annetaan käyttövaroja opintoja ja itsenäistymistä varten, tuetun asunnon järjestäminen. (Taskinen 2007, 90.) Nuorta autetaan asunnonhaussa ja opiskeluihin ja työn saantiin liittyvissä asioissa sekä tarjotaan taloudellista tukea.

Nuori voi tarvita tukea myös juhlapäivien viettämisessä, arjen ja juhlan erottamisessa. Palveluissa keskitytään tulevaisuuteen, mutta myös menneisyyden käsitelyyn. (Bardy 2009, 170.) Jälkihuollossa olevat nuoret tarvitsevat myös rinnalla kulkemista, tiivistä yhteistä työskentelyä ja kohdennettuja palveluja (Heikkinen ym. 2007, 70).

Oman nimetyn työntekijän neuvonnan ja ohjauksen lisäksi käytetään muitakin psykososiaalisen tuen muotoja, kuten tukihenkilöä tai perhettä, verkostokartoitusta ja vertaistukiryhmiä. Tukihenkilö tai tukiperhe voi olla luonteva tapa taata nuorelle pysyvää aikuistukea.

4 PERSONALLISUUDEN KEHITTYMINEN

4.1 Bronfenbrennerin kehitysekologinen malli

Urie Bronfenbrenner (1917- 2005) on venäjällä syntynyt amerikkalainen psykologi, joka tunnetaan työstään lapsen kehityspsykologia teorian isänä. Bronfenbrenner oli psykologi joka antoi kokonaisvaltaisen näkökulman ihmisen kehitykseen. Urie Bronfenbrenner toi jo 1970-luvulla kasvu-ympäristöön sidotun kehitysnäkemyksen keskusteluun. Bronfenbrenner kritisoi perinteisen kehityspsykologian tutkimusmenetelmiä, jotka tehdään irrallaan lapsen normaalista kasvu-ympäristöstä.

Hänen kehittämä ekologinen teoria lapsen kehitysedellytysten ymmärtämiselle luopuu kasvatuksen yksilöpsykologisen perustan korostamisesta. Ekologinen kasvatusteoria tarkastaa lapsen kehitysprosessia yhteydessä ympäristöön, jossa kasvatusta toteutuu. (Hujala ym. 1998, 10.)

Bronfenbrennerin teorian näkökulmasta lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa lähiympäristönsä kanssa, jolloin tärkeäksi tulevat lapsen kasvu- ja oppimisympäristöt. Kehityopsykologiaan kuuluu myös pyrkimys vaikuttaa suotuisaksi ja tavoiteltavaksi arvioidun kehityksen suuntaan. (Lyytinen ym. 2001, 22.) Bronfenbrennerin mukaan kehitykseen ja sosiaalistumiseen vaikuttavat ympäristön erilaajuiset kehät, joiden kanssa yksilö on aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Tämä sisältää kolme merkittävää oletusta, ensinnäkin yksilö nähdään aktiivisena ja ympäristöön vaikuttavana, toiseksi ympäristön nähdään vaativan yksilöä muuttamaan sen ehtoihin ja edellytyksiin ja kolmantena ympäristön käsitetään koostuvan erilaajuisista sisäkkäisistä kokonaisuuksista sekä niiden keskinäisistä suhteista. (Härkönen, 26.)

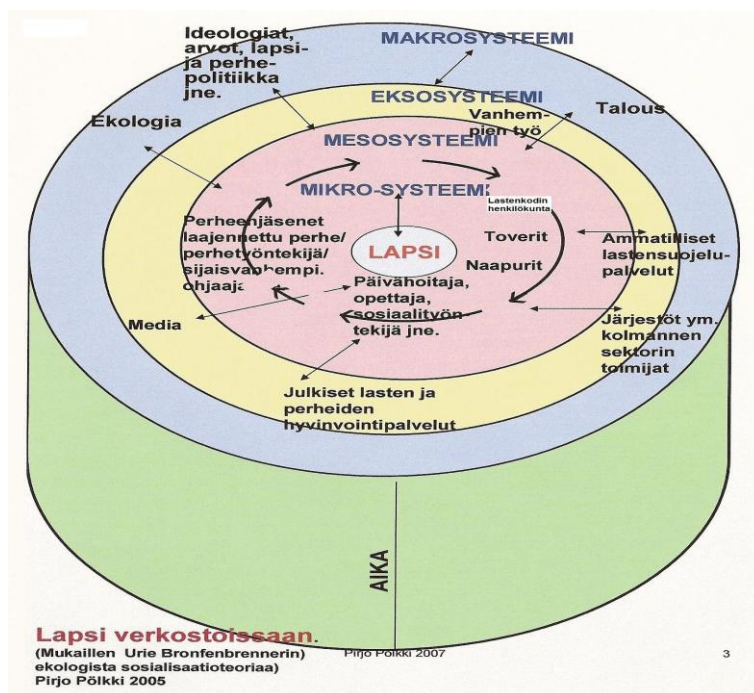
Bronfenbrennerin (1979, 22 – 26) mukaan yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta voidaan tarkastella nelitasoisena hierarkiana, joka muodostuu mikro-, meso-, ekso- ja makrotasoista. Ekologinen näkemys korostaa, että kehityksen päämääränä on saavuttaa tasapaino yksilön ja häntä ympäröivän systeemin kesken, sillä yksilö toimii samanaikaisesti monessa eri viiteryhmässä. Ekologinen teoria on kasvun ja kehityksen viitekehikseksi nostanut yksilön kasvatustyön tukemisen ja yhteistyön eri systeemien välillä keskeiseksi kehittämiskohteeksi. (Härkönen, 24 - 25.) Ihminen ei sosiaalistu itsestään, vaan ympäristö vaikuttaa yksilöön ja yksilö ympäristöönsä useilla eri tasoilla. Kasvatuksen näkökulmasta tässä vuorovaikutuksessa on kyse kasvatuksellisista tapahtumista, jotka toteutuvat kehittyvän, kasvavan, ja kasvatettavan yksilön ja kasvattajapersonien tai kasvattajayhteisöjen välillä. Teoria auttaa analysoimaan ja ymmärtämään erilaisten ympäristötasojen merkityksen niin kehityksen kuin kasvatuksenkin prosessissa. (Karila ym. 2001, 204.)

Mikrosysteemi toimii lapsen välittömässä läheisessä ympäristössä, sillä on välitön vaikutus lapsen kehitykseen (Bronfenbrenner 1979, 2-5). Lapsen läheisimpiä ihmisiä ovat omat vanhemmat, mahdolliset sisarukset, sekä isovanhemmat. Sijoitetuilla lapsille heidän mikrosysteeminsä on laajempi ja siihen kuuluvat kehityksessä kodin läheisempien ihmissuhteiden lisäksi muut tärkeät oheiskasvattajat, kuten sijaishuollossa ohjaajat ja sijaisvanhemmat. Ryhmänohjaajan ominaisuudessa olimme osana Villa Mäkituvan lasten ja nuorten mikrosysteemiä Leirisalossa.

Mesosysteemi käsittää ympäristön väliset suhteet, joissa lapsi toimii (Bronfenbrenner 1979, 25). Mesosysteemi muodostuu niistä suhteista joita lapsen ja nuoren mikroympäristöillä on keskenään. Tähän ympäristöön kuuluvat muun muassa lapsen päiväkotia, koulu tai harrastukset, jotka ovat yhteydessä lapsen huoltajiin ja kasvattajiin. Sosiaalistumisen kannalta olennaista on, että eri mikrosysteemit tukevat toisiaan ja lapsi voi käyttäytyä niiden välissä niissä samalla lailla omana itsenään. (Härkönen, 30.)

Eksosysteemi on lapsen ympärillä toimivat tahot, joissa lapsi itse ei toimi aktiivisesti. Sijaishuollossa olevan lapsen biologisten vanhempien ja ohjaajien keskinäinen yhteistyö vaikuttaa lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Näin ollen eksosysteemissä ympäristö määrittää lapsen vanhempien ja sijaishuollossa olevien lasten kasvattajien mahdollisuuksia toimia vanhemman tai kasvattajan roolissa. (Karila ym. 2001, 213.)

Makrosysteemi koostuu kaikista yhteiskunnan laeista, säädöksistä ja normeista sekä erilaisista palvelujärjestelmistä, jotka reunaehtoja asettaen vaikuttavat yksilön kehitystapahtuman kulkuun eri ikävaiheissa (Lyytinen ym. 2001, 22). Makrosysteemissä painottuvat kasvatustyön perhepoliittiset toimenpiteet, joiden avulla yhteiskunta mahdollistaa tuen saamisen. Huostaanotettujen lasten ja nuorten makrosysteemiin kuuluvat mm. suomalaisen yhteiskunnan arvot ja asenteet sekä voimassaoleva lastensuojelulainsäädäntö. (Härkönen, 31 - 32.)

Kuva 2. Lapsi ekologisten systeemien kehissä.

Bronfenbrennerin teoria auttaa analysoimaan ja ymmärtämään erilaisten ympäristötasojen merkityksen lapsen kehityksen kuin kasvatuksenkin prosessissa. (Karila ym., 2001, 204.) Tiivistetysti voidaan todeta, että lapsen tulevaisuus muokkautuu niin aikuisten suhteista kuin lapsen verkostosta eri systeemien välissä.

4.2 Lapsilähtöisyys toiminnan lähtökohtana

Lapsi on ainutlaatuinen, omine vahvuuksineen ja heikkouksineen. Näin ollen aikuisten tehtävänä on osoittaa, että jokaisesta lapsesta löytyy jotakin hyvää. Lapseen ja hänen kykyihinsä tulee uskoa ja jokaisessa lapsessa on potentiaalia. Havainnoimalla aikuinen pyrkii auttamaan ja ohjaamaan lasta haluttuun suuntaan, että lapsi kokee onnistumisen tunteita. (Järvinen ym. 2009, 35.) Holistisen ihmiskäsityksen mukaan lapsi nähdään kokonaisvaltaisesti psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena yksilönä joka kasvaa ja kehittyy omaan tahtiinsa. Otettaessa lapsen yksilöllisyys huomioon, autetaan häntä kehittämään positiivisia tunteita itsessään.

Pelkästään aikuisen palaute ei riitä, vaan lapsen tulisi ymmärtää mihin taitoihin ja kykyihin hänen onnistumisensa perustuu. Näin lapselle muodostuu myönteisempi kuva itsestään.(emt. 36 – 37.)

Lapsilähtöinen toiminta on osa ohjaavaa kasvatusta, jossa aikuisella pitää olla herkkyyttä kohdata lapsi ja tämän yksilölliset tarpeet. Aikuisen tulee kunnioittaa lasta ainutkertaisena yksilönä, jolla on omat tunteet, kehittymistarpeet ja vahvuudet. Lapsella on oikeus omiin käsityksiin, kiinnostuksen kohteisiin ja mielipiteisiinsä. Lapsilähtöisyys korostaa sitä, mitä lapsi jo on, eikä sitä mikä hänestä tulee. Aikuisen tulee olla aidosti kiinnostunut mitä lapsella on sanottavanaan, sekä ottaa tämän mielipiteet huomioon. Aikuisen tulee olla johdonmukainen, sekä ottaa huomioon lapsen kehitystaso. (Järvinen 2009, 35 – 36.)

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan työskentelyn perustuvan lapsen tarpeisiin ja että lapsi on aktiivinen osapuoli, joka omalta osaltaan vaikuttaa siihen mitä tapahtuu. Työntekijän roolina kuuluu olla milloin osallistuva, milloin sivustakatsoja, joka ei käytä asiantuntijavaltaansa lapsen ylitse. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 6 - 7.) Lapsilähtöisestä näkökannasta huolimatta aikuisen on säilytettävä oma roolinsa aikuisena ja olla tarvittaessa auktoriteetti, joka edesauttaa lapsen kehittymistä. Lapsi saattaa tuntea olonsa turvattomaksi jos aikuinen pyrkii olemaan lapselle tasavertainen toveri. (Jantunen & Rönnerberg 1996, 13 – 14.)

4.3 Lapsen itsetunto

Itsetunto kertoo ihmisestä, tiedostaako hän itsensä, tunteeiko hän itsensä ja arvostaako hän itseään. Itsetunnon tärkein prosessi on itsensä arvostaminen, eli se minkälaiseksi ihminen kokee oman arvonsa ja merkityksensä. Ihmisellä on hyvä itsetunto tunnistaessaan olemassaolonsa, mutta tärkeintä on tunnistaa sekä vahvuutensa että heikkoutensa, sekä myös hyväksyä ne. (Aho & Laine 1997, 20.) Menetykset, hoidon laiminlyönnit sekä muut vaikeat kokemukset raskastavat lasta ja nuorta eri tavalla kuin aikuisia. Lasten ja nuorten tapa reagoida asioihin on haavoittuvampaa, koska heille ei ole vielä muodostunut selkeitä toimintamalleja tai puolustusmekanismeja minuutensa suojaamiseen. (Kempainen 2000, 15.)

Hyvän itsetunnon avulla lapsi pystyy paremmin selviytymään elämän haastavissa tilanteissa. Lapsen käsitys itsestään on yhteydessä hänen sosiaaliseen käyttäytymisensä ja asemaansa ryhmässä. Itsetunto syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Ihmisten asenteet ja käyttäytyminen ovat kuin peili, josta katsomalla yksilö saa käsityksen itsestään. (Laine 2005, 24 - 26.) Ryhmän hyvä itsetunto nostaa yksilön omaakin itsetuntoa.

Itsetunnon kehittyminen on hidas ja vaivalloinen prosessi. Perusedellytys itsetunnon muuttamiselle on, että kasvattaja uskoo muuttamisen mahdollisuuksiin, on valmis uhraamaan aikaansa tähän prosessiin ja tuntee lapsen kehitystason ja ominaisuudet. Kasvattajan oma persoonallisuus on hänen tärkein työvälineensä, joten hänen on uskallettava heittäytyä itse täysipainoisesti tähän prosessiin.

4.4 Nuoren itsenäistyminen

Nuoruus ja murrosikä ovat kaaosmaisempi kuin mikään muu ihmisen kehitysvaihe. Nuoruusiän identiteetikriisi tarkoittaa tunteiden kuohuntaa, sekä käyttäytymisen kaaosta, koska vaikeita asioita on hankala laittaa järjestykseen. Murrosiän kaaos merkitsee vastuuseen kasvamista sekä tunnereaktioiden intensiteetin ja vivahteiden lisääntymistä. Ihmisarvoinen elämä ja itsensä toteuttaminen voivat syntyä monenlaisista asioista. (Kempainen 2000, 142–144.)

Nuoruus on erityinen elämänvaihe jo itsessään, saati niiden nuorten kohdalla, joilla on lastensuojelullista taustaa elämässään. ”Persoonallisuuden kehityksessä on kysymys sekä yksilön persoonallisuuden eriytymisestä ainutlaatuiseksi kokonaisuudeksi, että yhteisön jäsenyyteen sosiaalistumisesta” (Niemelä & Ruth 1988, 75). On tärkeää hyväksyä oma persoonallisuus puutteineen ja tuntea olevansa kotona omana itsenään. Pitäisi tunnistaa omat vahvuudet ja kehittämishaasteet. Myönteinen minäkäsitys auttaa selviämään pettymyksistä lannistumatta. (Ketola 2008, 100.)

Nuori elää elämänvaihetta, jossa aiemman kokemuksen pohjalta vastataan sekä sisäisiin että ulkoisiin haasteisiin. Tutuista asioista on luovuttava ja alettava rakentaa oman näköistä elämää. Keskeistä on löytää oma elämäntyyli ja itseenäistyä omaan asuntoon. Nuoruuteen liittyy myös arvojen ja asenteiden, poliittisen näkemyksen muokkaamista oman näköiseksi. Urasuunnitelma tulee ajankohtaiseksi, seurusteluasiat mietityttää ja raha-asioiden hallintaa sekä itsestä päätöksentekoa täytyy harjoitella. (Ketola 2008, 99.)

4.5 Ohjaajan merkitys lapsen ja nuoren kanssa työskentelyssä

Hyväksyvä ohjaaja on empaattinen, ymmärtävä ja hän luo turvallisuutta. Ohjaaja antaa lapsille ja nuorille aikaa puhua ja miettiä, hyväksyen heidän erilaiset tunteet ja ajatukset. Hyväksyvä, ratkaisukeskeinen ja voimavaraistava ohjaustyyli ovat lasten ja nuorten kanssa toimiva tapa työskennellä. Ohjaustilanteessa saattaa tulla esille sellaisia tilanteita, joissa joutuu perustelemaan omia valintojaan. Ohjaajan tulee olla johdonmukainen ja suhtautua ohjattaviinsa ”joustavan tiukasti.” (Kalliola ym. 2010, 21, 132.) On hyvä olla tietoinen omasta ohjaustyylistään ja harkita tapauskohtaisesti sen soveltuvuutta vuorovaikutustilanteeseen ja sen tavoitteisiin. (Reijonen & Strandén-Mahlamäki 2008, 64.) Empatia ja kunnioitus ovat ohjauksellisen vuorovaikutuksen ja ohjaussuhteen lähtökohtia. Niitä voi osoittaa yksinkertaisilla mutta helposti unohtuvilla tavoilla, eli kuuntelemalla ja olemalla läsnä. (Onnismaa 2007, 42.)

Ohjaustyyliä on erilaisia ja eri tilanteisiin sopivia.

- *Hyväksyvä ohjaustyyli* on kuuntelemista, ymmärtämistä ja tukemista, jossa ohjaaja pidättäytyy omien kannanottojen tekemisestä. Tämä ohjaustyyli sopii tilanteisiin, joissa on paljon tunteita pinnalla, epävarmuutta, sekä turvattomuutta. Tämä ohjaustapa sopii hyvin lasten kanssa työskennellessä, jolloin tuetaan lapsen omia vahvuuksia. (Sahla Milla 22.1.2010.)

- *Katalysoivaa ohjaustyyliä* tyyliä käytetään ohjaustilanteessa, kun halutaan saada selkeää kokonaiskuvaa tilanteesta ja tehdään tilanteesta yhteenveto. Ohjaustyylin perusmenetelmänä on avoin haastattelu, jossa esitetään mahdollisimman laajoja ja avoimia kysymyksiä. Tämä ohjaustapa sopii esimerkiksi työnohjaukseen. (emt.)
- *Konfrontoivaa ohjaustyyliä* käytetään silloin, kun halutaan pysäyttää ryhmä tai ryhmäläinen näkemään oma tilanteensa. Tämä ohjaustyyli sopii tilanteeseen kun ryhmä on jumittunut paikoilleen. Ohjaustilanne on ohjaajalle haastava: ohjaaja kyseenalaistaa asioita ryhmässä. Tämä sopii ryhmälle joka on toiminut pidempään yhdessä ja ryhmäläisillä on turvalliset välit keskenään. (emt.)
- *Asiantuntijamaisessa ohjaustyyllissä* ohjaaja toimii auktoriteettina, antaen ohjeita ja neuvoja. Ohjaustilanteen huonona puolena tässä on että ryhmästä saattaa tulla passiivinen, eikä osallistuja kykene oppimaan omasta toiminnastaan. Tämä ohjaustapa sopii esimerkiksi luennoitsijalle. (emt.)
- *Voimavaraistavan ohjauksen* avulla myönteisten ja positiivisten kokemusten kautta vahvistuu lapsen ja nuoren luottamus omiin taitoihin. Leikkien ja askartelun avulla lapset ja nuoret saavat monipuolisia elämyksiä ja he voivat jakaa onnistumisen kokemuksiaan keskenään. Toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollisuus saada uusia näkökulmia ja voidaan käsitellä sellaisia asioita joista on vaikea puhua. (emt.)
- *Ratkaisukeskeisellä ohjaustyyllillä* ohjaaja pyrkii pienin askelin ohjaamaan ja tukemaan lasten ja nuorten itsetuntoa. Ohjaustyylin avulla toimintaa pyritään suuntaamaan tulevaisuuteen ja sen kautta luomaan ohjattaville omaa näkemystä itsestään sekä tulevaisuudestaan. Tämä on alun perin ollut terapiamuoto, jonka Ben Furman on tehnyt Suomessa tunnetuksi. Tässä työtavassa työskentely keskittyy tavoitteisiin ja ratkaisuihin suunnaten toimintaa tulevaisuuteen. Ohjaustyyli luottaa ryhmän tai ryhmäläisen omiin voimavaroihin, kykyyn ja luovuuteen ratkaista omat ongelmansa. (emt.)

Aikuisen ei tarvitse olla kaikkietävä auktoriteetti ja vallankäyttäjä, vaan hän voi toimia ensisijaisesti lapsen ohjaajana ja harjaannuttajana sosiaaliin tilanteisiin (Viljamaa 2008, 137). Tällainen aikuinen käyttää joustavia ja luovia toimintamalleja, sietää erilaisuutta ja epävarmuutta, eikä koe henkilökohtaisena loukkauksena lasten kanssa sattuvia konflikteja. Tämä ohjaustyyli edellyttää että aikuisen oma itsetunto on kunnossa.

5 IDEASTA TOTEUTUKSEEN

5.1 Ensimmäinen tapaaminen Villa Mäkituvassa

Ensimmäinen tapaaminen on ratkaisevan tärkeä, sillä silloin luodaan ensivaikutelma ryhmän toiminnasta. Onnistuneella ensivaikutelmalla voidaan kasvattaa osallistujien motivaatiota. Tapaamisen alussa ihmisten käytökselle on tunnusomaista epävarmuus ja varovaisuus. Ryhmän jäsenet pyrkivät löytämään oman roolinsa ryhmässä. Mielessä pyörivät kysymykset, kuten mitä tehtäviä saan ja hyväksytäänkö minut askarruttavat enemmän kuin ryhmän yhteiset tehtävät. (Avaintoimijat.net.)

Toiminnan onnistumisen edellytys on huolellinen valmistautuminen. Sijoitetun lapsen ja nuoren voi olla vaikeaa kertoa elämästään tai arkaluonteisista asioistaan, koska he ovat joutuneet pettymään ihmissuhteissa ja heidän voi olla vaikea luottaa uusiin ihmisiin. Lastensuojelun piirissä oleville lapsille on luonnollisempaa toimia kuin puhua omasta elämästään (Pesäpuu 2005, 12).

Hujala toteaa (1998, 12) että lapsi on aktiivinen osallistuja ja innostuu kun saa leikkiä, liikkua ja käyttää erilaisia ilmaisun tapoja. Toiminnalliset välineet käyttävät hyväkseen vertauskuvia ja tarjoavat turvallisen tavan esitellä itseään. Menetelmät ovat tarkoitettu vuorovaikutuksen tueksi, mutta eivät ole itse tarkoitus. Tapaaminen lapsien kanssa pitäisi järjestää ympäristössä, jossa lapsi voi tuntea olonsa mukavaksi ja turvalliseksi.

Kävimme toukokuussa Villa Mäkituvassa tutustumassa sekä lapsiin että ohjaajiin. Lasten ja nuorten kuulluksi tuleminen ja osallistaminen oli yksi toimintamme lähtökohdista. Kokoonnuimme olohuoneeseen pöydän ympärille. Paikalla oli kahdeksan lasta sekä kolme ohjaajaa. Asetimme pikkuesineet esille, joista osallistujat saivat valita itseään kuvaavan tavarán. Aloitimme tutustumiskierroksen kertomalla itsestämme. Lisäksi kerroimme osallistuvamme heidän leiriviikkoon heinäkuussa. Lapset olivat uteliaita, avoimia ja varauksettomia. Saimme kuulla monenlaista tarinaa lapsien kertomana.

Kuva 3. Tunnesäätilamatto.

Tilaisuuden yhteen kokoavana menetelmänä käytimme tunnesäätilamattoa, jonka avulla osallistujat kertoivat tunnelmistaan sekä odotuksistaan.

Tunnesäätilamatto on värikkäistä kangastilkuista ommeltu matto, johon on kirjattuna kuusitoista erilaista tunnetta kuvaavaa sanaa. Erilaisia tunteita kuvaavia sanoja ovat esimerkiksi hämmäntynyt, innostunut, jännittynyt, mieteliäs, toiveikas ja tyytyväinen. Maton avulla osallistuja voi tunnistaa ja ilmaista erilaisia tunteitaan. Osallistuja valitsee omaa tunnettaan kuvaavan ruudukon johon asetuu seisomaan. Saman tunnetilan voi valita useampi osallistuja (Pesäpuu lehti 2005, 15.)

Lasten ja nuorten tapaaminen Villa Mäkituvassa herätti meissä etukäteen monenlaisia tuntemuksia. Päällimmäisenä asiana mietitytti lasten suhtautuminen perinteeksi muodostuneen leiripäivien ohjelman muutokseen. Toivoimme, että onnistuisimme siirtämään omaa innostustamme myös heihin. Huomasimme olevamme odotettuja. Yksi lapsista odotti meitä pihalla, toiset tulivat meitä eteeseen vastaan. Lapset ja nuoret olivat vastaanottavaisia, välittömiä ja uteliaita. He keskittyivät tapaamiseen ja esittivät erilaisia kysymyksiä leiripäiviin liittyen. Pois lähtiessä tunnelmaa voisi kuvata odottavan innokkaaksi ja tapaaminen sujui luontevasti. Jätimme ohjaajille etukäteen askarrellun posterin, jossa oli leiripäivien toimintaa kuvaavia lehtileikkeitä ja kuvia. Posterin tarkoituksena oli muistuttaa lapsia ja nuoria tulevasta heinäkuun päivistä. Sovimme, että juliste laitetaan esille muutamaa viikkoa aikaisemmin. Yhteinen tunteemme tapaamisesta oli rohkaiseva ja kokemuksena voimaannuttava.

Lapsilähtöinen toiminta toteutui erilaisten leikkien avulla heidän kehitystasonsa ja mielipiteensä huomioon ottaen. Avoimien kysymysten mitä, miten ja milloin avulla rohkaisimme lapsia ja nuoria ilmaisemaan itsestään. Tutustumistilanteessa huomioimme lapsille ominaisia ja yksilöllisiä tapoja olla vuorovaikutuksessa. Panimme merkille nuorempien lasten hyvin tuttavallisen suhtautumisen meihin.

5.2 Valmistautuminen toteutukseen

Saavuimme Leirisaloon maanantaina iltapäivänä, koska halusimme kiireettömästi orientoitua tuleviin päiviin sekä järjestää toimintaympäristömme valmiiksi. Valmisteluista käynnistyi ”lämmittelyvaiheemme” ryhmän ohjaajan rooliin sekä tulevaan prosessiin. Meille osoitettiin tila jonka saimme käyttöömmme toimintapäivien ajan. Viehätysimme tilan avoimuuteen ja sen suomaan työskentelyrauhaan, siispä se vastasi täydellisesti tarkoitustamme.

Tapasimme uimassa olevat lapset ja paikalla olevat ohjaajat. Sovimme ohjaajien kanssa yhteisestä palaverista illan aikana. Palaverissa kävimme läpi ohjelmaamme ja ohjaajien toivomuksesta teimme pieniä muutoksia aikatauluun. Alkuperäisessä suunnitelmassamme oli tarkoitus osallistua nuorten kanssa päivällisen valmistukseen. Nähtyämme pienen keittiötilan, päätimme jättää osuu-

den toteuttamatta. Muutoksella aikataulumme muuttui joustavammaksi. Ohjaajat olivat tyytyväisiä sopeutumiskykyymme sekä joustavuuteemme ottaa huomioon heidän toiveensa ja leiripäivien perinteet.

”Ja meillä ehkä itsellä oli vähän ennakoasenteita pikkusen siinä mitenkä sitten kaikki luontuu ja mitenkä ottaa vastaan varsinkin nuoret, koska täällä he saavat mennä tavallaan omaan tahtiin.”

5.3 Jälleen tapaaminen

Toiminnallisissa menetelmissä lämmittely on olennainen osa itse tapahtumaa. ”Lämmittely” edeltää varsinaista tapahtumaa ja on näin osana sitä. Lämmittely ja varsinainen toiminta sulautuvat yhteen. (Williams 2002, 111.) Ensimmäisestä tapaamisesta oli kulunut aikaa ja halusimme vahvistaa keväällä syntynyttä suhdetta. Uudessa ympäristössä osallistujia jännittää tulevat tapahtumat. Tutustumisleikit ovat tähän tilanteeseen sopivia menetelmiä ja tutut hieman erilailla toteutetut tutusmisvälineet olivat mielestämme turvallinen tapa lapsille sekä meille. Pesäpuun vahvuuskortit olivat hyvä työväline tähän tapaamiseen.

”Vahvuuskortit oli kans mukava. Se oli kauheen kiva. Se on meille tuttu menetelmä, se on aina semmonen kiva. Ja sopiva.”

Pesäpuun vahvuuskortit ovat kuvitukseltaan mielenkiinnon herättäviä. Lisäksi niihin on kirjoitettu luonteenpiirteitä kuvaavia ominaisuuksia. Menetelmäkortit on sovellettavissa moneen eri käyttötarkoitukseen. Yhtenä vahvuuskorttien ideana on tukea lapsen yksilöllistä kasvua. Ne toimivat hyvin myös keskustelun tukena ja tutustumisen apuna. Korttien avulla on luontevampaa kertoa itsestään ja esittelyn yhteydessä opettelimme toistemme nimet. Omalla esimerkillämme avasimme esittelykierroksen ja rohkaisimme läsnäolijat mukaan.

Kortit osoittautuivat hyväksi tavaksi toiminnan ja tutustumisen käynnistäjänä, johon kaikki osallistuivat rohkeasti. Leikkien ohessa havainnoimme lasten ja nuorten ominaisuuksia ja vahvuuksia seuraavan päivän itsetuntoa ja itsenäistymistä tukevia tehtäviä varten. Viestintä on kaikilla aisteilla havaittavaa, asenteita ja tunnelmia paljastavaa sanallista ja sanatonta vuorovaikusta. (Tanskanen

& Timonen-Kallio, 2010, 118.) Vertaisryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaidot kertovat ohjaajalle lapsen sosiaalisesta kehityksestä ja hänen tunne-elämästään (Piironen-Malmi & Strömberg, 2008, 89).

Pantomiimi esitykset

Esittelykierroksen jälkeen jaoin osallistujat pareiksi pantomiimi esitystä varten. Tehtävä oli haastava, koska esiintyminen saattaa olla vaikeaa kenelle tahansa. Siitä huolimatta osallistujat lähtivät reippaasti mukaan. Itse asiassa parit halusivat näytellä kaksi kierrosta, joten menetelmävalintamme oli onnistunut.

”Lähti siinä hyvin alkuun jäi semmonen positiivinen mieli. Kaikille jäi odotava fiilis. Se oli hyvä. Tuli lapsista ja nuorista semmonen, että ne jäi odotamaan seuraavaa päivää. Se lähti niinku siinä semmonen hyvä alku. Jäi hyvä fiilis aloituksesta.”

Omana itsenämme toimiminen on meille luonteva ohjaustapa ja huomasimme sen vaikuttavan ryhmän tunnelmaan positiivisesti. Lapset, nuoret sekä ohjaajat osallistuivat aktiivisesti leikkeihin. Ohjaajat kertoivat meidän olevan odotettuja lasten puheissa. Tämän huomasimme itsekkin lasten ja nuorten aktiivisuudesta päätellen. Tehtävämme olivat ohjaajien mielestä sopivan haastavia. Ohjaustilanteessa toimimme hyväksyvän ja voimaannuttavan ohjaustavan periaatteiden mukaisesti.

”Mitä miehetkin sanoivat, että kauhean luontevaa, kaikki lähti mukaan, teidän tyyli niinku sopii, te olitte omina itsenänne., ei ollut mitään roolia, kauhean luontevasti ja reippaasti lähditte.”

Tutustumisleikit luonnossa järven rannalla olivat mieleenpainuva kokemus, joka loi sekä meille että ryhmälle yhdessä onnistumisen tunteen. Bronfenbrennerin teoriassa on peruslähtökohtana oletus kehityksen tapahtumisesta yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena (Hujala ym. 1998, 10). Onnistuimme tavoitteessamme herättää lasten mielenkiinto, koska he viihtyivät seurassamme arvuutellen seuraavan päivän ohjelmasisältöä. Saimme pidettyä salaperäisyyden ilmapiirin tulevia tapahtumia varten. Ilta päättyi odottavaan ja iloiseen tun-

nelmaan. Leiripäivien ohjelmarungon aikatauluineen kiinnitimme kaikkien nähtäväksi päärakennuksen tuvan seinälle.

”Ne sopivat kaiken ikäisille, kaiken ikäiset innostuivat eikä se ollut liian tarkkaan rajattu, oli kuitenkin väljyyttä, kivasti annoitte palautetta, tulitte auttamaan, jos joku ja sai itse yrittää.”

5.4 Mitä kaikkea me sit tehdään

Hyvin suunniteltu, selkeä ja toimintaan houkutteleva ympäristö innostaa lasta tutkimaan ja toimimaan. Monipuolinen ja joustava ympäristö virittää lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua sekä uteliaisuutta ja kannustaa lapsia toimimaan sekä ilmaisemaan itseään. Valmistelussa on hyvä tarkistaa, että lasten toimintaan ja työskentelyyn liittyvät esineet ja materiaalit ovat omilla paikoillaan. Näin edes autetaan lapsen itseohjautuvuutta, valinnan mahdollisuutta sekä itsenäistä päätöksen tekoa toimintojen valinnassa tuetaan. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 78.) Ryhmän jäsenelle täytyy suoda tilaisuus arvioida ohjaajan kykyä hoitaa tehtävänsä ja luotettavuutta. Ryhmän alussa ihmiset yleensä jännittävät uusia kumppaneita ja pohtivat asemaansa ryhmässä. (Williams 2002, 114.)

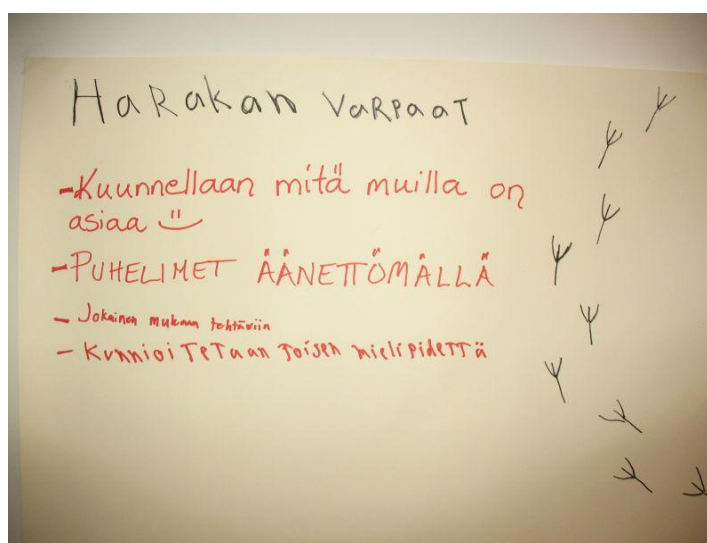
Lapset ja nuoret saapuivat sovittuna aikana ryhmätilaan. Toivotimme lapset ja nuoret tervetulleiksi limsa- ja pullatarjoilun kera. Menetelmän avulla saimme aloitukseen juhlavuuden tuntua sekä kevensimme ilmassa aistittavaa moleminpuolista jännitystä. Kerroimme mitä päivän aikana on tarkoitus yhdessä sekä pienryhmissä tehdä. Suunnittelemamme tutustumisleikin jätimme toteutuksesta pois, koska edellisillan toiminta oli toteutunut mielestämme onnistuneesti. Nimien opettelu toisilleen tuttujen lasten kesken olisi ollut lapsia turhauttavaa. Helpotimme lapsia ja nuoria muistamaan nimemme ja kiinnitimme nimilaput puseroomme. Tästä hetkestä käynnistyi toiminnallisen opinnäytetyömme varsinainen osuus.

Sääntöjen laadinta

Alustuksen jälkeen jaoin osallistujat kahteen toiminnalliseen pienryhmään, alle 12-vuotiaisiin lapsiin ja yli 12-vuotiaisiin nuoriin. Ryhmänohjaustilanteen toimivuuden ja selkeyden vuoksi vuorottelimme ohjausvastuuta toisen toimiessa avustajana ja tarkkailijana. Vastuuntunnostamme kertoo se, että ohjausvastuusta huolimatta olisimme yllättävän tilanteen sattuessa voineet toimia ohjaustilanteessa yksin.

Yhteiset säännöt luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistavat toimintaan sitoutumista. Ohjaajien avustuksella ryhmänjäsenet laativat säännöt, sekä nimesivät ryhmänsä. Lapset lähtivät ideointityöhön vauhdikkaasti. Hyväksyvä ohjaustyyli näkyi tilanteessa kun lapset saivat keskenään puhua ja miettiä sääntöjä ilman ohjaajan johdattelua. Työn etenemisen vuoksi ohjaustyyli muuttui katalysoivaksi, koska säännöt piti saada esitettävään muotoon. Yhteisellä päätöksellä ryhmän nimeksi tuli El Viva.

Nuorten kanssa työskentely oli tunnustelemaa ja tunnelmaltaan rauhallista. Tässä tilanteessa katalysoiva ohjaustyyli auttoi nuoria tuomaan ajatuksiaan ja ehdotuksiaan julki. Ohjaaja teki ehdotuksia, jotka auttoivat sääntöjen laadinnassa ja nimen suunnittelussa. Nuoret nimesivät ryhmänsä Harakanvarpaiksi. Nimi tuli erään nuoren ehdotuksesta ja sai muilta kannatusta.

Kuva 4. Ryhmätoiminnan säännöt.

Pienryhmä työskentelyn päätteeksi ryhmät esittelivät aikaansaannoksensa toisilleen. Ryhmät olivat laatineet samantapaiset säännöt esimerkiksi: toisten kunnioittaminen, ei saa kiusata sekä kännykän käyttökielto. Yhteisen aloituksen jälkeen toiminta jatkui pienryhmissä ja aloitimme aamupäivän ohjelman pienten lasten kanssa, nuoret ohjeistimme valokuvasuunnistukseen.

Harakanvarpaiden valokuvasuunnistus

Olimme edellisenä iltana piilottaneet maastoon kuusitoista kuva-arvoitusta ja evästimme Harakanvarpaat valokuvasuunnistukseen. Harakanvarpaat lähtivät etsimään rastikohteita. Valokuvasuunnistuksessa nuoret kulkivat itsenäisesti rastilta toiselle löytäen ja yhdistäen niiltä löytämänsä kirjaimet sanaksi. Harakanvarpaat toimivat hyvin ryhmänä tukien ja kannustaen toisiaan. Aamupäivän aikana nuoret löysivät piilottamme rastit ja pienen pohtimisen jälkeen oivalsivat oikean vastauksen, joka oli ”muurinpohjalettu”. Palasimme suunnistustehtävään iltapäivällä jatkaessamme toimintaa nuorten kanssa.

”Ja nuoret oli aika ihmeen innokkaita siinä rastien etsinnässä ja penkomassa ja menivät ympäriinsä tätä läänii”

”Jos olis ollut liian helppo niin se olis ollut lällyy.”

5.5 El Viva, lapset alle 12-vuotiaat

Onnismaan (2007, 57- 58) mukaan epäsuorat menetelmät eli metaforat ovat vertauskuvauksellisia ja symbolisia. Metaforan avulla yritetään ymmärtää epäselvää tilannetta tai käsitteitä. Johdatimme lapset lapset itsetunto tehtävään lukemalla sadun pienestä oravanpojasta, joka auttaessaan ystäviään tuntee voimiansa kasvavan ja kokee olevansa arvokas (Huovi, 2010). Sadun kuvitteelliset hahmot ja tapahtumat johdattivat lapset kuuntelun kautta työstämään tulevaa itsetuntotehtävää.

”Kivasti autoitte siinä ja annoitte tavallaan aikaa kun joku tarvi enemmän aikaa. Se näytti kauheen mukavalta se työskentely lapsi ryhmässä.”

Lapsen itsetuntoa vahvistavana menetelmänä käytimme lapsen kehon piirtämistä paperille. Oman kehon piirtämisen tehtävänä on rikastuttaa lapsen kuvalista ilmaisuja. Se kehittää hänen mielikuvitusta ja havainnointikykyä ja auttaa näkemään oman ainutkertaisuutensa (Jantunen & Rönnerberg 1996, 158). Lapsen käsitys kehostaan ja itsetunnostaan rakentuu kokemusten kautta (Cacciatore 2008, 174).

Levitimme paperirullasta jokaiselle lapselle arkin lattialle. Lapsi asettautui paperin päälle ja aikuisen piirräessä kehon ääriviivojen sekä avustaessa hahmon irti leikkaamisessa paperista. On todettu pienten lapsien prosessoivan erilaisten materiaalien kanssa pitkäänkin ennen kuin heillä on aikomusta tehdä jotakin tuotosta (Forsberg ym. 2006, 137). niin oma kokemuksemme on toisenlainen. Nuorimmat lapset uskaltautuivat heti piirrettäväksi. Eräs pojista oli alkuun epäroivä, mutta lopulta kaikkein innokkain saadessaan rauhassa seurata ja liittyä mukaan toimintaan omaehtoisesti.

Lapsen keho on hänen omaa reviiriään, jota hänen on oikeus itse hallita (Cacciatore 2008, 196). Lapsen kehoa piirräessä kerroimme koko ajan mitä teemme, kuten esimerkiksi aloitan sinun ääriviivojen piirtämisen kaulataipeesta, nyt piirrän olkapään, käsivarren jne. Näin lapsi tiesi mitä kehon osaa kosketetaan seuraavaksi ja pystyi luottavaisesti olemaan paikoillaan. Lapsi tuntee jos kosketus tai läheisyys tuntuu epämiellyttäviltä (emt. 2008, 229).

Suunnitelmaa laatiessamme pohdimme, miten lapset kokevat vieraan aikuisen lähelle tulemisen ja päästävätkö he meidät niin lähelle, että piirtäminen onnistuu. Pohdinta osoittautui aiheettomaksi, koska huomasimme lapsien suhtautuvan meihin luottavaisesti. Tämä luottamus vahvisti lasten kokemusta oman itsensä tunnistamisesta ja hyväksymisestä. Ääriviivojen piirtämisen jälkeen tutkimme vuorotellen jokaisen lapsen omaa työtä. Lapset ihmettelivät sitä miten isolta näyttääkään piirrettynä. Työstäessään omaa hahmoaan lapsi tuli pohtineeksi itseään ja omaa olemustaan.

Jokainen lapsi tiedosti tekevänsä omakuvaansa, koska vertasi hahmoa itseensä ja vaatetti hahmoa oman näköisekseen. Lapsilla oli havaittavissa erovaisuuksia rohkeuden ja itseluottamuksen suhteen ja tämän vuoksi rohkaisimme ja kannustimme jokaista lasta tekemään omannäköisen työn. Ohjaajan tehtävänä on huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan ja harjoittaa sosiaalisia taitoja ja sitä kautta tuntea kuuluvansa ryhmään. (Karila ym. 2006, 109.)

Huomioimme lapset yksilöinä ja toimimme kiireettömästi lasten ehdoilla. Lapsien omaa ideointia ja työskentelyä oli mukavaa seurata. Havainnoinnin lisäksi avustimme ja ohjasimme lapsia saksien käytössä, materiaalin valinnoissa jne. Toiminta innosti lapsia kannustamaan toisiaan sekä ilmaisemaan toisistaan myönteisiä ominaisuuksia. Tekemisen aikana kävimme lasten kanssa vuoropuhelua heidän ainutlaatuisuudestaan ja itsetuntemuksestaan. Lapsien rohkeus esitellä omakuviaan yllätti meidät positiivisesti. Esittelyn ohella lapset kertoivat spontaanisti henkilökohtaisia asioita toiveistaan ja unelmistaan. Lapset kuuntelivat toistensa esityksiä kannustaen toistensa hyviä puolia. Hämmennyimme tästä avoimuudesta, koska olimme lapsille vieraita ihmisiä.

Ohjaajan ohjaustyyli elää tilanteiden ja eri vaiheiden mukaan ja ohjaajan on oltava tietoinen vastuustaan, sekä olla herkkä aistimaan mitä ryhmässä tapahtuu. El Viva -ryhmän kanssa ohjaustyylimme oli hyväksyvä, empaattinen sekä jossain määrin myös katalysoiva. Rohkaisimme lapsia työskentelemään kannustamalla heitä, emme esittäneet omia kannanottojamme tai näkemyksiämme, vaan toimimme alkuunpanijoina ja kannustajina. Lapset lähtivät tunnustellen toteuttamaan omakuvaansa. Me ohjaajina annoimme lasten puhua ja miettiä, emme antaneet heille valmiita ehdotuksia. Lasten esitellessä valmiita töitä toimintamme muuttui enemmän katalysoivaan ohjaustyyliin ja kysymysten avulla rohkaisimme lapsia kertomaan valinnoistaan ja kuvaamaan tekemäänsä hahmoaan. Aamupäivä kului El Viva-ryhmän kanssa lounaaseen saakka.

Iltapäivällä kokoonnuimme yhteiseen aloitukseen molempien ryhmien kanssa. Ohjeistimme El Viva-ryhmän valokuvasuunnistukseen. Tehtävä oli helpotetumpi ja etsittäviä rasteja oli vähemmän kuin nuorilla. Eräs ohjaajista lähti lasten avuksi rasteja etsimään. Vaikka toimimme eriaikaisesti pienryhmissä huolehdimme, että poissaolevalla ryhmällä riittää myös tehtävää. Näin ollen toimintamme oli yhdenvertaista.

5.6 Harakanvarpaat, yli 12-vuotiaat nuoret

Nuori tarvitsee paljon tietoa itsenäisestä elämästä, aikuisen vastuusta, velvollisuuksista ja yhteiskunnasta. Parasta oppia hänelle onkin nähdä malli hyvinvoivasta aikuisesta, joka vaalii oikeutta omaan elämäänsä, sen arvoon, rytmiin, rauhaan ja nautintoon. Samalla voi antaa nuorelle uskoa, että hän pärjää omassa elämässään. Läheiset ja herkäät hetket hetket tapahtuvat nyt nuoren ehdoilla (Cacciatore, 2007, 153). Nuori tarvitsee itsenäistymisen kynnyksellä tukea ja kannustusta itsenäiseen elämään. Tärkeää on nuoren itsetunnon vahvistaminen ja huostaanottoon ja lastensuojeluun liittyvien asioiden mahdollisimman yksityiskohtainen selvittäminen siinä tahdissa kuin nuori on valmis niistä keskustelemaan. (Sosiaaliportti.) Laaksonen (2004, 10 - 11) toteaa Jälkihuolto-oppaassa nuorella olevan tarve kehittyä itsenäiseksi aikuiseksi, mutta sijaishuollon jälkeen syrjäytymisvaara on tavallista suurempi. Lastensuojelulaitoksessa asuneen nuoren usko omaan pärjäämiseen saattaa olla epärealistinen, sillä laitoksessa asuneen nuoren on muita vaikeampi hahmottaa, mitä itsenäiseen elämään kuuluu (Heikkinen, 79).

Hyväksi havaittu menettelylapa murrosikäisten kanssa on se, että käyttäytyy kuin tapaisi heidät joka päivä ensi kerran. Ensi kertaa tavattaessa ollaan kohteliaita, kiinnostuneita, kunnioittavia ja hienotunteisia. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 176.) Tämän tosiasia ohjasi toimintaamme, emme kohdanneet nuoria asiantuntijan ominaisuudessa, olimme aikuisia ja yhdessä keskustellen pohdimme ratkaisuja.

Nuoren kanssa työskentely pohjautui pääosin keskusteluun. Virittäytymisen käynnistäjäksi olimme valinneet Pesäpuun Mun stoori -kortit, josta jokainen va-

Tulevaisuuden muistelun prosessissa nuori konkretisoi toiveensa pystyen näkemään omat toiveensa ja millä menetelmillä voisi ne saavuttaa. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 64.) Menetelmä tunnetaan myös aarrekartta työtapana. Tarvittavia välineitä ovat kartonki, erilaiset lehdet, kortit, valokuvat, sakset ja liima. Lastensuojelun piirissä olevien nuorten vuorovaikutustaidot ja spontaanin puheen tuottaminen on yleensä niukkaa ja erityisen haasteellista ohjaajan näkökulmasta (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 11). Nuoret lähtivät varovaisesti mukaan toimintaan ja aikaa kului paljon lehtien selaamiseen. Alkulämmittelyyn meni suunniteltua enemmän aikaa.

Tulevaisuuden muistelun keskeisin vaikutus on oman unelman hahmotus ja nuoren aktivoituminen unelmansa suuntaisesti. Menetelmä auttaa nuoria löytämään jopa aivan uusia yllätyksellisiä piirteitä itsestään. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 63.) Käytimme tulevaisuuden muistelussa aarre-kartta työtapaa, jossa nuoret leikkasivat ja liimasivat lehdistä löytämiään kuvia ja tekstejä omaan kuvakollaasiinsa. Keskustelussa ilmeni nuorilla olevan selkeä ja realistinen käsitys omasta tulevaisuudestaan sekä itsestään. Nuoret esittelivät toisilleen valmiit työt, mutta pitkiä puheenvuoroja ei syntynyt. Käytimme dialogissa apuna avoimia kysymyksiä joiden avulla saimme tietää kunkin nuoren valinnoista ja ajatuksista enemmän. Nuorilla oli tulevaisuuden suunnitelmat hyvin realistisia ja käytännönläheisiä. Ensisijaiset suunnitelmat liittyivät opiskeluun, autokoulun suorittamiseen, sekä oman kodin perustamiseen.

Nuoret tarvitsivat aikuisen johdatusta omien ajatustensa julki tuomisessa. Nuorten kanssa toimi katalysoiva ohjaustyyli paremmin ja sen vuoksi otimme vahvemman ja ohjaavamman roolin itsellemme saaden työskentely etenemään. Katalysoiva ohjaustyyli on paikallaan kun halutaan rohkaista ryhmänjäseniä selkiyttämään ajatuksia ja näkemyksiään tilanteessa. Nuoret olivat avoimia osallistumaan, mutta toimivat mieluummin ohjaajavetoisesti. Ohjaajilta odotettiin vastauksia ja meihin luotettiin. Avoimien kysymysten avulla autoimme nuoria selkiyttämään ajatuksiaan sekä hahmottamaan ja pohtimaan tulevaisuuttaan eri näkökulmista. Alkuun päästyään nuoret kertoivat avoimesti tulevaisuuden suunnitelmistaan.

Jälkihuolto ja aikuisuus

Nuoret lähestyvät täysi-ikäisyyttä jolloin jälkihuolto ja muutto omaan asuntoon ovat ajankohtaisia asioita. Usein jälkihuoltoon siirtyvät nuoret eivät tiedä, mitä jälkihuolto käytännössä tarkoittaa ja mihin he ovat oikeutettuja (Lastensuojelun käsikirja.) Asia on tärkeä, jotta nuori selviää itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi. Keskustelun käynnistäjä käytimme tietovisaa muistuttavaa lomaketta jossa nuoret valitsivat vaihtoehtokysymyksistä oikeaksi arvelemansa vastauksen. Kysymysten aihepiiri liittyi jälkihuoltoon sekä jälkihuollon piiriin kuuluvan nuoren oikeuksista.

Tehtävään nuoret lähtivät mukaan aiempaa rohkeammin. Kävi ilmi, että jälkihuollosta oli käyty keskustelua omaohjaajan kanssa. Huomioimme nuorten avoimuuden kannustamalla, kuuntelemalla ja tarkentavia kysymyksiä käyttämällä. Nuoret pohtivat kysymyksiä ja vastauksia yhdessä kanssamme, sekä kertoivat meille elämästään. Nuorilla oli paljon tietoa jälkihuollon sisällöstä ja tavoitteista. Ohjaustilanne sujui leppoisassa ja välittömässä ilmapiirissä. Toimintahetken päätteeksi jaoimme nuorille itse kokoamamme itsenäistymisoppaan mukaan vietäväksi.

5.7 Keskiviikon leiriolympialaiset

Ryhmän päättymiseen liittyy monenlaisia tunteita, kuten haikeutta, helpottuneisuutta, kiintymystä, mutta myös kaihoisan tunteen tässäkö tämä nyt oli. Tunteet kertovat siitä, että ryhmä on ollut osallistujalle merkityksellinen ja saanut aikaan muutosta. Ryhmässä koetaan samaan aikaan sekä surua että iloa ja on tärkeää viettää yhteinen päätös juhlallisesti, jolloin kaikille osapuolille jää hyvä mieli (Kalliola ym. 2010,10 - 11). Ryhmän lopetusvaihe oli samalla toiminnallisen osuutemme päätös.

Leiripäivien päätteeksi toteutimme lasten toiveen olympialaisista. Olimme päivien aikana olleet tekemisissä pääasiassa lasten ja nuorten kanssa ja halusimme jakaa yhteistä muisteltavaa myös ohjaajien kanssa. Bronfenbrennin teorian mukaan pelkkä keskittyminen lapseen ei riitä vaan ohjaajan tulee tiedostaa konteksti jossa lapsi elää. (Hujala ym 1998, 12.)

Järjestimme lapsia ja ohjaajia yhdistävän leiriolympialaistapahtuman. Edellisiltana rakensimme haastavuudeltaan eri-ikäisille kilpailijoille sopivat tehtävärastit läheiselle nurmikentälle. Rasteilla suoritettiin kahdessa joukkueessa sekä yksilötehtäviä, että ryhmänä suoritettavia nopeutta ja yhteistyötaitoja vaativia leikkimielisiä rasteja. Yhteisen alkuverryttelyn jälkeen johdatimme joukkueet rasteille. Kiersimme yhdessä rastit läpi siten, että me vuorollamme konkreettisesti näytimme mitä kussakin rastissa on tarkoitus tehdä. Tämä teki osallistumisesta joustavamman ja kaikki saivat käsityksen mitä kullakin rastilla oli tehtävänä.

Yhteisen alkulämmittelyn jälkeen jaoimme osallistujat kahteen joukkueeseen karamellipapereiden perusteella. Varsinaisen kilpailun käynnistyttyä ohjasimme rastikohtaisesti vuorotellen toimintaa, toisen toimiessa videokameran käyttäjänä. Kuvamateriaalista teimme dvd:n joka jäi Villa Mäkituvan väelle muistoksi. Olympialaisissa näkyi ryhmätyöskentely parhaimmillaan. Siinä oli vastavuoroisia auttamis- ja kannustamistilanteita sekä hyvää yhteishenkeä. Lapset ja aikuiset kannustivat toinen toisiaan ja aikuiset olivat tasavertaisina lasten ja nuorten kanssa kilpailemassa unohtaen hetkeksi ohjaajan roolin. Aikuiset laittoivat ”itsensä likoon” ilman että heidän aikuisuus siitä kärsi. Tämä vahvisti myös ryhmäkoheesioita, joka pitää ryhmän koossa ja lisää myönteistä kokemusta ryhmästä.

Leiripäivien päätöstilaisuus

Ryhmän toimintaan kuuluu myös aina lopetusvaihe, jolloin konkretisoituu toiminnallisen osuuden loppuminen. Ohjelman on silloin hyvä olla yhteisöllistä, jossa vietetään yhdessä aikaa (Kalliola ym. 2010, 110 – 111). Koska olimme aloittaneet leiripäivien vieton erilaisilla tutustumisleikillä, niin oli luonnollista että ryhmän lopetusvaiheeseen liittyi toimintaa.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden päätteeksi kokoonnuimme yhteiseen päätöstilaisuuteen ja päätimme osuutemme juhlavissa merkeissä. Ennen odotettua palkintojenjakoa keräsimme toiminnastamme palautetta. Toteutimme niin sanotun ”tuumakävelyn”. Kiinnitimme seinille eri toimintoja kuvaavat otsikoidut paperiarkit, joihin läsnäolijat kirjasivat mielteitään menneistä päivistä.

”Olette saaneet vieraan porukan innostumaan omalla rauhallisella tyyllillänne, vaikka porukka on ollut niin eri-ikäistä.”

”Sopivasti ja monipuolista.”

”Kun askartelin, olin hyvässä seurassa.”

”Hampaat tuuletettu.”

Kirjallisen palautteen lisäksi saimme lapsilta ja nuorilta välitöntä suoraa palautetta, kuten ”Tuletteko taas ensi vuonna?” ja ”Täällä oli kivaa”.

Tämän lisäksi osallistujat saivat muistoksi voimauttavan postikortin. Osallistujat meidät mukaanlukien valitsimme pöydältä postikortin. Kortit kiinnitettiin teipillä selkään kuvapuoli alaspäin. Tilassa käveltiin vapaasti ja jokainen kirjoitti yhden myönteisen asian kyseisestä ihmisestä. Nuorimmat osallistujat saivat apua kirjoitustaitoisilta aikuisilta. Kuvaukset herättivät osallistujissa uteliaisuutta ja kommentteja luettiin keskittyneesti. Leiriolympialaiset oli leikkimielinen yhteishenkeä vahvistava tapahtuma, jossa osallistujat palkittiin. Palkintojen runsaudesta johtuen jokainen löysi mieleisensä itseään kiinnostavan tavarat.

Yhteinen hetkemme päättyi meidän kiitospuheenvuoroon. Olimme kolmen päivän ajan tiiviisti osana Villa Mäkituvan lasten ja henkilökunnan leiriviikkoa.

Puheenvuorossa kiitimme yhteistyökumppania opinnäytetyön mahdollistamisesta. Pidimme lämminhenkisen puheen, jaoimme puheenvuorot keskenämme, osoitimme puheen henkilökohtaisesti kyseiselle ihmiselle erikseen nimellä mainiten katsekontaktin tuella. Kiitimme lapsia ja nuoria muun muassa ahkeruudesta, uskalluksesta, iskevästä huumorintajusta, sekä kannustimme heitä luottamaan itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa. Tunnelma oli koskettava, kaikki hiljentyivät kuuntelemaan puhettamme, jossa lopuksi totesimme saaneemme ainutkertaisen mahdollisuuden tutustua heihin kaikkiin. Toivotimme lapsille ja nuorille hyvää tulevaisuutta, kertoen vielä syksymmällä tapaavamme tallenteen katselun merkeissä.

6 POHDINTA

Sosionomin osaamisen käsite eli kompetenssi tarkoittaa valmiuksia, kykyjä, taitoja ja ominaisuuksia suoriutua itse asetetuista tai jonkun muun asettaminen kriteerien mukaisista työtehtävistä (Mäkinen ym. 2009, 17). Sosionomilta vaaditaan monenlaisia perusvalmiuksia. Hänellä tulee olla organisointikykyä, yhteistyötaitoja, taitoa työskennellä erilaisissa kokoonpanoissa ja verkostoissa, ideointitaitoa, ryhmänohjaustaitoja sekä kykyä työskennellä yksin että tiimeissä. Ryhmien ohjaus on yksi sosionomin työmuodoista.

Työmme ensisijaisena tavoitteena oli tukea lasten itsetunnon kehittymistä, sekä lisätä nuorten tietoa itsenäistymiseen ja jälkihuoltoon liittyvissä asioissa. Kolmas tavoitteemme oli oman ammattitaidon vahvistaminen sekä ryhmänohjaustaitojen kehittäminen. Olemme sitä mieltä, että saavutimme edellä mainitut tavoitteemme. Olemme kuitenkin kriittisiä. Keskinäisen reflektion, palautekeskustelun, päiväkirjamerkintöjen sekä muistiinpanojen perusteella olemme arvioinneet työtämme.

Menetelmien arviointi

El Viva, itsetunnon vahvistaminen

Toiminnan tavoitteena oli lapsen itsetunnon ja myönteisen minäkuvan vahvistaminen omakuvan piirtämisen, koristelun ja keskustelun avulla. Kehon piirtäminen oli lapsille mieluinen tehtävä ja heille jäi tuotoksesta konkreettinen muisto. Ohjaajina pidimme keskustelua esillä lapsien myönteisissä ominaisuuksissa, mutta lasten huomio kohdistui varsinaiseen omakuvan tekemiseen. Myönteisten asioiden nimeäminen jäi toissijaiseksi. Lapset osasivat kertoa toistaan myönteisiä asioita, mutta heidän oli vaikea löytää itsestään positiivisia ominaisuuksia. Asettamamme tavoite toteutui osittain, mutta itsetunnon vahvistumiseen vaikuttaminen sekä itsetunnon vahvistumisen mittaaminen on mahdotonta näin lyhyen työskentelyn pohjalta. Uskomme silti, että lyhytkestoinen positiivinen kokemus on eduksi lapsen itsetunnon kehitykselle. Lapsille jäi leiripäivistä muistoja, jotka saattavat kantaa pitkälle heidän elämässään.

Harakanvarpaat, itsenäistyminen ja jälkihuolto

Aloite jälkihuollon aihepiiristä tuli yhteistyökumppaniltamme ja valmistauduimme tehtävään ymmärryksellä ettei nuorilla ole paljoakaan tietoa asiasta. Ohjaustilanteessa huomasimme että tietoa jälkihuollosta oli yllättävän paljon. Olimme perusteellisesti perehtyneitä jälkihuoltoon ja osasimme tuoda myös uutta tietoa nuorille. Laatimamme itsenäistymistä käsittävä nuoren ABC-opas oli saajalle mieluinen.

Aarrekartta tehtävä oli nuorille entuudestaan tuttu, eikä liioin innostanut heitä. Näytti siltä, että tehtävä oli heille liian vaatimaton. Toisaalta tulevaisuuden pohdinta on tärkeää, mutta lyhyessä ajassa toteutettuna emme päässeet syvälle aiheeseen. Tämän todettuamme siirryimme nopeammassa aikataulussa toiseen tehtävään. Huumorilla höystetty arjen taitoja kysyvä ja itsenäistymistä käsittelevä rasti-ruutuun-lomake oli nuorille mieleen. Menetelmä oli oikea työskentelymuoto nuorten kanssa.

Leiriolympialaistapahtuma oli lasten harras toive. Olympialaisissa tuli esille lasten ja ohjaajien kiinteä suhde toisiinsa. Lapset nauttivat yhteisestä kisailuista silmin nähden. Aikuisillakin näytti olevan hauskaa. Olympialaistapahtumasta kehittyi luonteva päätöstilaisuus toiminnalliselle osuudelle. Tapahtuma kuvattiin videokasetille. Tallenne jäi osallistujien käyttöön.

Oma osaaminen

Yhteinen kokemuksemme oli, että ryhmän ohjaaminen oli antoisaa, haasteellista, vaativaa ja erittäin hyvä oppimiskokemus. Suunnitelman toteuttaminen sekä arviointi antoivat meille tietoa vahvuksistamme ja kehittämisen kohteistamme.

Menetelmä vaihtoehtoja on maailma pullollaan. Olimme ryhmän ohjaajina melko kokemattomia ja valitsimme käyttöömmme entuudestaan tutut ja turvalliset menetelmät. Tuttujen, helpohkojenkin menetelmien käyttö vapautti voimavaroja ja toi varmuutta varsinaiseen ryhmänohjaus tilanteeseen. Ohjautilanteessa voimavaroja kului itsen ja kokonaisuuden hallintaan. Reflektoidessa toimintaamme totesimme, etteivät välineet ole itsetarkoitus, vaan toimivat enemmänkin apuna ja tukena lasten ja nuorten kohtaamisen. Tärkeintä oli meidän ja ohjattavien välille rakentunut luottamuksellinen vuorovaikutus. Rohkeudestamme ja halusta kehittyä tulevana sosionomeina kertoo kuitenkin päätös toteuttaa toiminnallinen opinnäytetyö.

Suunnitteluprosessin arviointi

Ryhmät olivat sopivan kokoiset luottamuksellisen suhteen luomiseen, sekä siihen, että pystyimme kohtaamaan jokaisen lapsen ja nuoren yksilöllisesti. Käytetyt menetelmät olivat helppoja, mutta sopivat hyvin tarkoituksiinsa. Kaiken kaikkiaan laatimamme aikataulu toimintapäiville oli onnistunut, joustava sekä strukturoitu. Olimme sopineet meille molemmille omat vastualueet, toisen silloin havainnoidessa ryhmän toimintaa. Kumpikin hallitsi yhtä hyvin sekä oman että toisen vastualueet ja tarpeen tullen olisimme hyvin voineet vaihtaa vastuualueita. Keskenämme käydyt keskustelut ja pohdinnat ovat olleet erittäin antoisia ja

hedelmällisiä ja niiden avulla on voinut reflektoiden peilata omaa toimintaansa. Olemmekin todenneet oppimisen olevan jatkuva prosessi, joka perustuu kokemuksiin sekä niiden analyysiin. Yhtä lailla olemme ymmärtäneet, että opinnäytetyö on kuitenkin vain yksi oppimiskokemus muiden opintojen joukossa.

Tarkasteltaessa opinnäytetyön prosessin kautta tapahtunutta ammatillista kasvuaamme voi todeta koulutuksessa saatujen tietojen sekä ryhmänohjauksen myötä kehittyneiden taitojen ja oman persoonallisuuden yhteenliittymä olevan hyvä pohja tehdä sosionomin työtä. Yhteistyömme on ollut antoisaa ja sen kautta on tapahtunut kasvua entistä reflektioivampaan suuntaan ja työotteeseen. Tämä luo pohjaa ammatilliselle kehitymiselle, joka jatkuu edelleen opiskelujen jälkeenkin. Lopuksi voikin todeta että niin ryhmän ohjauksessa kuin kaikissa sosiaalialan tehtävissä tarvitaan laajaa, monipuolista ja hyvää käytännön osaamista sekä vankkaa teoria- ja tietopohjaa. Sosionomikoulutuksen kautta saatu asiantuntijuus tarkoittaa kykyä kohdata yksilö; tarkastella yksilön tai ryhmän sosiaaliseen osallisuuteen ja toimintakykyyn liittyviä tavoitteita ja tarpeita sekä yksilön että ympäröivän yhteiskunnan tasolla.

On todettu (Ojanen 2000, 86) että ammattitaito kehittyy kun kriittinen reflektio yhdistetään kokemukselliseen oppimiseen, näin ollen kasvu ja oppiminen on tehokkaampaa kun reflektoidaan ohjaustilanteessa yhdessä. Työskentelymme perustui refleksiiviseen työtapaan, jossa jokaisen toiminan jälkeen analysoimme työtapojamme, jaoimme kokemuksia ja pohdimme mahdollisia parannusehdotuksia. Koemme tästä toiminnallisesta opinnäytetyöstä olleen hyötyä omalle kehitymiselle ja ammattitaidollemme.

Saamamme palautteen mukaan vahvuuksiamme oli joustavuus, tasapuolinen, innostava lähestymistapa sekä aito lapsen ja nuoren kohtaaminen. Toimimme aidosti omana itsenämme. Lapsilta saatu suora ja välitön palaute toimintatuokioiden jälkeen oli palkitsevinta. Vahvuuksiamme oli paneutuminen toimintapäivien toteutukseen, jopa liiallinen perusteellisuus ja rohkeus laittaa itsemme ns. likoon. Kehittämisen varaa jäi ainakin huolellisemman etukäteissuunnittelun laadintaan. Toimintapäiviin panostimme täysillä, oppimisprosessin aikana on ajoittain unohtunut kirjoittamisen vaativuus.

LÄHTEET

- Aaltonen, M.; Ojanen, T.; Vihunen, R & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.
- Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Bardy, M, 2000. Sisäinen koti, turvallisuus ja elämäntaito. Yhteiskuntapolitiikka 63, numero 2/2000.
- Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The Ecology of Human Development. Cambridge:Harvard University Press.
- Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat. Vammalan Kirjapaino Oy. Opetusmateriaali kouluille.
- Cacciatore, R.; Koretniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Forsberg, H. & Kröger, T. 2010. Social work and child welfare politics. Through Nordic lenses. Great Britain by MPG Books Group.
- Forsberg, H; Ritala-Koskinen, A & Törrönen M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, A; Levamo, P; Parviainen, M & Savolainen, A. 2007. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarjan nro 11. Yliopistopaino.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila- Haapakoski, S., Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Huovi, H & Louhi K. 2009. Ahaa! Sanoi Pikkuruu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jantunen, T.; Rönneberg, P. 1996. Anna lapsen leikkiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Järvinen, M. Laine, A & Hellman-Soininen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kirjapaja.
- Kalliola, T.; Kurki, A.; Salmi, M.; & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki. Tekijät ja Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa. Kirjapaja.
- Kananoja, A.; Lähteinen, M.; Marjamäki, P.; Laiho, K. ; Sarvimäki, P.; Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Gummerus Oy.
- Karila, K.; Alasuutari, M.; Hännikäinen, M.; Nummenmaa, A.; Puttonen-Rasku, H. (toim. 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Osuuskunta Vastapaino: Tampere.
- Karila, K.; Kinos, J.; Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kustannusvalmennus P. & K. Oy.

- Ketola, J. (toim.) 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. Lastensuojelun ytimissä (toim.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Laaksonen, S (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun keskusliitto ry. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Lyytinen, P.; Korkiakangas, M.; Lyytinen, H.(toim) 2001. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Möller, S. & Nikkanen, M. Lastenkoti minun mielestäni. Pelastakaa lapset.
- Niemelä, P & Ruth, J-E. 1988. Ihmisen elämäнкаari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomioita ja kunnioitusta. Tampere:. Tammer-Paino.
- Piironen-Malmi, U.& Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Reijonen, M. & Strandén-Mahlamäki, T. (toim.) 2008. Oivaltava kohtaaminen. Menetelmiä ihmissuhdetyöhön. WSOY: Helsinki.
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymistä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Helsingin yliopistopaino.
- Repo-Kaarento, S. 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. 1-2 painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: Wsoy.
- Tanskanen, I. & Timonen-Kallio E 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Tanskanen, I.&Timonen-Kallio E 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007): soveltamisopas. Stakes oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.
- Timonen-Kallio, E.; Manner, R.; Berglund, K.; Hukkanen, R. & Caulfield-Dow, A. (toim.) 2000. Itsenäisen elämän ABC - Umbrella-työkirjamenetelmän käsikirja. Kaarinan sosiaalialan oppilaitos.

Törrönen, M. 2001. (toim) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Vilen, M; Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. WSOY. WS Bookwell Oy.

Viljamaa, J.2008. Anna lapsen onnistua. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.

Williams. A. 2002. Ryhmän salaisuudet. Sosiometria muutoksen voimavarana. Englannin kielestä suomentanut Katariina Kaila. Forbidden Agendas. Strategic action in groups. Tampere: WS Bookwell Oy.

Sähköiset lähteet

Avaintoimijat. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF Oy. Viitattu 24.10.2010
Saataavissa: http://www.avaintoimija.net/sivu.php?artikkeli_id=41

Härkönen, U. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus - Bronfenbrennerin ekologinen systeemitheoria ihmisen kehitymisessä. Viitattu 15.5.2010
Saataavissa http://joyx.joensuu.fi/~uharkone/tuotoksia/Bronfenbrenner_in%20Finnish_07.pdf

Kivistö, J. 2006. "Missä mä olisin muuten?" Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Ammatillinen lisensiaatti tutkielma. Sosiaalipoliittikan laitos. Turun yliopisto. Viitattu 29.9.2010
Saataavissa <http://www.nuortenkeskus.fi/binary/file/-/fid/378> .

Känkänen, P & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Sosiaaliportti. Viitattu 9.10.2010
Saataavissa <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
Saataavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. Saataavissa <http://www.sosiaaliportti.fi> > lastensuojelun käsikirja > työprosessi > huostaanotto > työskentely huostaanottovaiheessa > työskentely lapsen kanssa.

Sorri, L. 2009. Salonjokilaakso. Leirisalo on nuorisotoimen ylpeydenaihe. Viitattu 2.8.2010
Saataavissa http://www.salonjokilaakso.net/images/verkkolehdet/26_09/lehti_15.PDF

KUVAUSPYYNTÖ

LIITE 1

Hyvä _____ vanhempi

30.5.2010

Olemme sosionomi-(AMK) opiskelijat, Jaana ja Tuire Turun amk:sta Loimaalta. Osallistumme Hälön lastenkoti- ja perhetukikeskuksen heinäkuussa olevaan kesäleiriin Leirisalossa. Järjestämme tuolloin opinnäytetyönämme lapsille ja nuorille toimintapäivät. Luvassa on monipuolista ja iloista yhdessäoloa. Päivien aikana kokkaillaan, pelataan pelejä ja pidetään hauskaa kesästä nauttien.

Kysymme suostumustasi kuvata sekä tallentaa leiripäivän tapahtumia, joihin lapsesi osallistuu. Kuvien avulla pääset mukaan lapsesi leiripäivän tapahtumiin ja voitte yhdessä palata kesän muistoihin.

Käytämme muutamia kuvia myös opinnäytetyössämme havainnollistamaan toimintaamme, mutta nämä opinnäytetyöhön liitettävät kuvat ovat sellaisia, etteivät osallistujat ole niistä tunnistettavissa (ei kasvo kuvia).

Pyydämme sinua ystävällisesti palauttamaan allekirjoitetun lomakkeen lastenkodin henkilökunnalle.

Lastani saa kuvata []

Ei saa kuvata []

Aika ja paikka

Vanhemman allekirjoitus

Terveisin Tuire Salminen

Jaana Viitala

Turun Ammattikorkeakoulu

Turun ammattikorkeakoulu

p. xxx-xxxxxxx

p. xxx-xxxxxxx

tuire.salminen@students.turkuamk.fi
jaana.viitala@students.turkuamk.fi

NUOREN ABC-OPAS

Itsenäistyminen ja jälkihuolto

Aikuisuuteen siirtyminen on iso askel, jota luultavasti olet jo miettinyt. Täyttäessäsi 18 vuotta tulet täysi-ikäiseksi ja saat oikeuksia, mutta samalla saat myös velvollisuuksia. Tässä oppaassa kerromme sinulle mitä oikeuksia ja velvollisuuksia aikuisuuteen kuuluu.

Sinulla on oikeus saada apua ja tukea sijoituksen päättymisen jälkeä. Jälkihuolto ja sen sisältö suunnitellaan yhdessä oman sosiaalityöntekijän kanssa. Arki voi tuoda eteesi monenlaista uutta ja yllättävää asiaa. Rahat pitäisi saada riittämään ja omat asiat hoidettua. Kannattaa miettiä yhdessä työntekijän kanssa, minkälaisesta tuesta on sinulle oikeasti apua. Asiat, joista sovitte, kirjataan asiakassuunnitelmaasi.

Täyttäessäsi 18 vuotta:

- oppivelvollisuus päättyy myös niiltä jotka eivät ole suorittaneet peruskoulua
- saat äänioikeuden ja olet oikeutettu äänestämään valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa

2

- voit suorittaa ajokortin
- voit hankkia passin
- voit solmia avioliiton tai rekisteröidä parisuhteen
- oikeus liittyä uskontokuntaan ja / tai erota siitä
- voit tehdä testamentin
- pojat osallistuvat kutsuntaan sinä vuonna kun täyttävät 28 vuotta
- tytöillä oikeus suorittaa asevelvollisuus
- voit ostaa mietoja alkoholi- ja tupakkaa
- velvollisuus osallistua pelastus- ja sammutustoimintaan viranomaisen määräyksestä
- pääset sisään anniskeluravintolaan
- sinulla on oikeus hakea toimeentulotukea

3

Opiskelu

Opintotuki

Opintotukea voit saada, mikäli opiskelet ammatillisessa koulussa taikka lukiossa. Opintorahasta maksetaan veroa, mutta asumislisää on verotonta. Opiskelija saa ansaita palkkatuloa nostaessaan opintotukea, mutta palkkatulosta tulee aina tehdä ilmoitus Kelaan, koska se vaikuttaa opintotuen määrään. Liikaa maksettu tuki peritään takaisin.

Opintoihin on mahdollista saada tukea Kelasta, jopa heti peruskoulun jälkeen. Opintotukeen kuuluvat opintoraha, asumislisä ja opintolainan valtiontakaus

Opintoraha

Opintorahan suuruuteen vaikuttaa hakijan ikä, asumismuoto, sekä siviilisääty. Opintoraha on valtion maksama avustus, jota on mahdollista saada 17 vuotta täytettyä.

4

Asumislisä

Asumislisää on mahdollista saada, mikäli asuu opiskelukuukausina vuokra- asuminen- tai osamistusasunnossa. Omat tai puolison palkkatulot vaikuttavat myös asumislisän määrään.

Opintolaina

Haetaan pankista lainan tavoin, kun opiskelija on ensin saanut siihen valtiontakauksen. Valtio siis takaa opintolainan, eikä siihen tarvita muita takaajia. Laina maksetaan takaisin opintojen päätyttyä. Pankki ei välttämättä myönnä opintolainaa, mikäli hakijalla on maksuhäiriöitä

Raha-asiat

Itsenäistymiseen kuuluu osana myös se, että vastaa omasta taloudesta itse, sekä sen tuloista että menoista. Tärkeää raha-asioiden hoitamisessa ja hallitsemisessa on

5

rahankäytön suunnitelmallisuus ja tiedostaminen mistä rahaa tulee ja mihin sitä menee. Menot kannattaa selvittää etukäteen ja myös suunnitella niitä. Tulot eivät varmastikaan lisäänty suunnitteleminen, mutta voit hillitä rahankäyttöäsi ja saada rahat paremmin riittämään pakollisiin ja tarpeellisiin menoihin.

Laina-asiat

Laina-asiat tulevat useimmille vastaan jossain vaiheessa elämää. Voit tarvita opintolainaa, autolainaa, tai vaikka asuntolainaa oman asunnon hankkimiseen. Lainaa hankkiessasi tulisi aina muistaa se kaikkein tärkein asia, oman lainan takaisinmaksukyky. Kaikki laina pitää aikanaan maksaa takaisin. Laina vaaditaan takaaja, joka viimekädessä vastaa lainasta. Lainaa ei ole mahdollista saada, jos sinulla on luottotiedoissa merkintä.

6

Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on tukea, jota voi saada kaikki kenellä eivät tulot riitä kohtuullisiin elämänmenoihin. Toimeentulotuki on aina viimesijaisin tuloniähde, joten ensin selvitetään kaikki muuta mahdolliset tuet, esim. sairauspäiväraha, opintotuki, asumislisä, työmarkkinatuki yms. Toimeentulotukea haetaan kotikunnan sosiaalitoimesta kirjallisesti.

Verot

Jokainen palkkaa saava maksaa tuloistaan veroa. Veron määrään vaikuttavat tulojen suuruus, asumiskunnan veroprosentti ja jos kuuluu kirkkoon, niin myös kirkollisvero.

Verokortti toimitetaan työnantajalle ennen palkan maksua. Uusi verokortti tulee postitse vuoden alussa automaattisesti. Mikäli sitä ei tule tai olet sen kadottanut, saat uuden verokortin tilaamalla

7

sen verotoimistosta. Verokortin hakemiseen tarvitaan tietoja aiemmin maksetuista tuloista, joiden perusteella määritellään uusi veroprosentti.

Vuosittain verotus tarkistetaan, eli katsotaan oletko maksanut tuloistasi riittävästi veroja tai mahdollisesti jopa liikaa. Loppuvuodesta ylimääräiset palautetaan veronpalautuksina tai puuttuvat verot maksetaan "mätäynä" takaisin.

Asuminen

Oman asunnon hankkiminen on iso harppaus kohti itsenäistymistä ja aikuisuutta. Silloin olet useimmiten itse vastuussa omasta kodistasi, tuloistasi, menoistasi ja elämästäsi.

Vuokra-asuntoa hakiessasi vuokran suuruuteen vaikuttavat talon ikä sijainti ja koko. Myös huoneiston kunto saattaa vaikuttaa vuokran suuruuteen.

Löytäessäsi itsellesi sopivan asunnon, niin siitä useimmiten maksetaan ennen muuttoa takuuvuokra,

8

joka vastaa suuruudeltaan 1 – 2 kuukauden vuokraa. Tällä varmistetaan se, että jos pois muutattaessasi asunnon kunnossa on jotain normaalia poikkeavaa rikkoutumista, vähennetään sen korjauskulut muutoin palautettavasta takuuvuorasta. Asumiskuluihin saattaa tulla erikseen vielä vesimaksu sekä sähkömaksu.

Ensimmäiseen uuteen kotiin muutettaessa on monenlaista hankittavaa. Kannattaa kysellä huonekaluja sukulaisilta ja ystäviltä.

Hyväkuntoisia käytettyjä huonekaluja löytää myös ekotoreilta ja kirpputoreilta edullisesti. Melko vähillä tavaroilla tulee toimeen ja lisää voi hankkia myöhemmin, kun talous antaa myöden.

Oman kodin hankkiessa tulee myös miettiä, haluaako hankkia kotivakuutuksen. Vakuutuksessa vakuutetaan kodin irtaimisto. Irtaimistoon kuuluvat huonekalut, tavarat, kodinkoneet jne. esim. huonosti kytketty pyykinpesukone voi tulla kalliiksi, jos ei ole kotivakuutusta ja vuotava vesi pääsee

9

plilaamaan lattian. Kotivakuutesi voit hankkia vakuutusyhtiöltä. Huomio, että merkintä luottotiedoissa voi olla esteenä kotivakuutuksen myöntämiselle.

Asuessa vuokralia on mahdollista saada Kelasta asumislisää tai tukea vuokranmaksuun. Muuttaessasi uuteen kotiin, sinun tulee tehdä osoitteenmuutos maistraattiin ja/tai postiin. Osoitteenmuutoksen voi tehdä myös netissä.

Työ

Työsopimuslaki säätelee työntekijän ja työnantajan välistä työsopimusta. Työsopimukseen sisältyvät säädökset mm. työajasta, lomista, oikeuksista, velvollisuuksista.

Aloittaessasi työsuhteen laadi työnantajan kanssa kirjallinen työsopimus, jolla voit todistaa mitä on sovittu. Työsopimus tulee sisältää vähintään seuraavat asiat:

10

työnteon alkamisajankohta, koeajan pituus, työtehtävät, työ-aika, irtisanomis-aika, palkan määräytymisperusteet ja työ sopimuksen kesto (vakituinen tai määräaikainen).

Itsenäistymisvarat

Sijoituksen aikana itsenäistymistä varten nuorelle voi kertyä itsenäistymisvaroja. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta ja on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

Itsenäistymisvarat on tarkoitettu että nuori pääsee kiinni omaan itsenäiseen elämään. Itsenäistymisvarojen maksamisesta päättävät kunnan sosiaaliviranomaiset. Heidän tehtävänsä on yhdessä nuoren kanssa arvioida, milloin nuori on valmis ottamaan kokonaan vastuun omista

11

asioistaan ja rahankäytöstään. Itsenäistymisvarat on maksettava viimeistään nuoren täyttyessä 21 vuotta.

Jälkihuolto

Sijoituksen aikana monet haaveilevat sen loppumisesta ja oman vapauden alkamisesta. Omillaan oleminen voi olla mahtavaa, mutta joskus voi tulla myös orpo olo.

Jälkihuollon päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään ja omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi.

Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista, mutta lastensuojelulaki määrää kunnan sosiaalitoimen aina järjestämään ja tarjoamaan jälkihuoltoja. Jälkihuolto loppuu viimeistään nuoren täyttyessä 21 vuotta. Silloin loppuvat viimeisetkin lastensuojelulain mukaiset palvelut ja tuki.

Tällöin ei kuitenkaan jää tyhjään päälle, mikäli tuntee tarvitsevänsä ulkopuolista apua ja tukea. 21-

12

vuotiaalla ja sitä vanhemmalla on oikeus saada tarvittaessa sosiaalitoimen ohjausta ja neuvontaa aikuisille tarkoitettujen palvelujen piiristä. Tarkoituksena on helpottaa kotiutumista ja nuoren itsenäistymistä.

Jälkihuolto järjestetään sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuollosta laaditaan asiakassuunnitelma, jokaiselle yksilöllisesti tarpeen mukaan. Jälkihuollon palveluja ovat esim. tuki harrastuksiin, taloudellinen tuki asumiseen, koulutukseen ja muihin itsenäistymiseen liittyviin menoihin, sekä apua asunnon hankkimisessa, tukea työllistymisen ja työharjoitteluun ja loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen. Jälkihuolto tarkoittaa saada mahdollisuutta aikuisen antamaan säännölliseen tukeen.

Sitten jälkihuolto on jo vähän neuvontaa, kun joku on valmis ottaa vastuun omasta elämästään.

13

Sinulle nuori:

Sinut on luotu kokeilemaan,
erehtymään, epäonnistumaan,
löytämään ja valloittamaan
koko maailma,
koko elämä itsellesi.
Kulje siis elämäsi uteliain mielin
ja avoimin silmin.

Lähteitä ja lisätietoja:

Nousiaisten nuorisotyö <http://www.noustennuorisotoimi.fi/>

Kela / Kansaneläkelaitos >
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf?Open>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417>
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas.
Lastensuojelun keskusliitto ry, Helsinki